

Περιοδικὰ Ἀνάλεκτα

Revue Biblique, τόμ. 131, τεύχ. 1 (2024)

Τὸ πρῶτο τεύχος τῆς περιοδικῆς ἐκδόσεως τῆς Γαλλικῆς Βιβλικῆς καὶ Ἀρχαιολογικῆς Σχολῆς στὴν Ἱερουσαλὴμ γιὰ τὸ 2024 ἀνοίγει μὲ τὸ ἄρθρο τοῦ Émile Puech: «Inscriptions alphabétiques du Ouâdî el-Hôl» [σσ. 5-23]. Ὁ σ., ἐκκινώντας ἀπὸ τὴν ἀνακάλυψη δύο σύντομων ἐπιγραφῶν μὲ ἀλφαβητικὴ γραφὴ στὶς βραχώδεις ἐπιφάνειες τοῦ Wadi el-Hôl στὸν δρόμο τῆς ἐρήμου Θήβα, ποὺ ἀποτελέσαν ἀντικείμενο μιᾶς πολὺ ἀμφισβητούμενης ἀποκρυπτογράφησης, στέκεται κριτικά. Ὑποστηρίζει ὅτι μία ἐνδελεχὴς ἐξέταση ἐπιτρέπει κάποια πρόταση γιὰ μία παραδεκτὴ ταυτοποίηση τῶν χαρακτήρων καὶ ἀνάγνωση τοῦ κειμένου στὴ γλῶσσα τῶν Χαναναίων. Οἱ ἐπιγραφές, οἱ ὁποῖες χρονολογοῦνται στὸν 19ο αἰῶνα π.Χ., ἔχουν μεγάλη σημασία γιὰ τὴν προέλευση τοῦ ἀλφαβήτου, καὶ αὐτὸ διότι δὲν μπορεῖ νὰ βρισκεται στὴν Αἴγυπτο ἢ τὸ Σινᾶ, ἀλλὰ πιθανότατα νὰ προέρχεται ἀπὸ τὴ Χαναάν στὸ δεῦτερο ἥμισυ τῆς τρίτης χιλιετίας. Παραμένοντας στὸν χώρο τῆς Αἰγύπτου, ἀκολουθεῖ τὸ σύντομο κείμενο τῆς Christa Müller-Kessler μὲ τίτλο: “A New Find among the Taylor-Schechter Palimpsests from the Cairo Genizah. A Christian Palestinian Aramaic Witness of Joshua 7: 2C-4; 9B-11A (T-S 12.758)” [σσ. 24-28]. Σὲ αὐτὸ ὁ σ. προσφέρει μία πρώτη ἀνάγνωση γιὰ ἓνα νέο εὑρημα ἀπὸ τὸ παλίμψηστο θραῦσμα τῆς περγαμνῆς Taylor-Schechter 12.758 ἀπὸ τὴ Γένιζα τοῦ Καΐρου, ποὺ περιέχει μὴ ἐπιβεβαιωμένα ἀποσπάσματα τοῦ Ἰησοῦ τοῦ *Ναυῆ* 7, 2c-4· 9b-11a στὴ χριστιανικὴ παλαιστινιακὴ ἀραμαϊκὴ ἐκδοση. Τὸ συγκεκριμένο τμήμα ἐντοπίσθηκε πρόσφατα στὴ Βιβλιοθήκη τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Κέιμπριτζ.

Ἀκολουθεῖ ἡ μελέτη τοῦ Nadav Na’aman, ὑπὸ τὸν τίτλο: “The Two Accounts of Gideon’s War against the Midianites” [σσ. 29-44], στὴν ὁποία ἀναλύεται λεπτομερῶς ἡ ἱστορία τοῦ Γεδεών. Μὲ βάση τὴ λογοτεχνικὴ ἀνάλυση, ὁ σ. προτείνει ὅτι ὁ Δευτερονομιστὴς παρέλαβε δύο ἱστορίες. Ἡ πρώτη ἀφορᾷ τὴν κλήση τοῦ Γεδεών, τὴ νυχτερινὴ ἐπίθεση καὶ τὴ νίκη του ἐπὶ τῶν εἰσβολέων Μαδιανιτῶν στὴν κοιλάδα Ἰζρεέλ, ἀλλὰ καὶ τὴ θανάτωση τῶν ἀρχηγῶν τους Ὠρήβ καὶ Ζεέρ (*Κριτ.* 6-7). Ἡ δευτέρα ὅμως εἶναι μία ἱστορία βεντέτας γιὰ τὴν αἰφνιδιαστικὴ ἐπίθεση τοῦ Γεδεών στὸ στρατόπεδο τῶν Μαδιανιτῶν στὴν Καρκόρ, καθὼς καὶ γιὰ τὴ σύλληψη καὶ τὴν ἐκτέλεση τῶν ἀρχηγῶν τους, τοῦ Ζεβᾶχ καὶ τοῦ Σαλμουunnά (*Κριτ.* 8, 4-21). Ὁ σ. σημειώνει ὅτι ὁ Δευτερονομιστὴς ἀφαίρεσε τὸ πρῶτο μέρος τῆς δευτέρας ἱστορίας μετατρέποντας τὸ ὑπόλοιπο μέρος τῆς σὲ συνέχεια τῆς πρώτης ἱστορίας. Μὲ τὸν τρόπο αὐτόν, ἐπεξέτεινε περαιτέρω τὴ συνδυασμένη ἱστορία σὲ διάφορα σημεία, ὥστε νὰ μετατρέψει τὴν τοπικὴ ἱστορία μιᾶς φυλῆς σὲ ἱστορία γιὰ ὅλους τοὺς Ἰσραηλῖτες καὶ τὸν πόλεμο τοῦ Γεδεών ἐνάντια στοὺς εἰσβολεῖς Μαδιανῖτες σὲ πόλεμο τοῦ Γιαχβὲ ἐνάντια στὸν ἐχθρὸ τοῦ Ἰσραήλ.

Ἐν συνεχείᾳ, ἀκολουθεῖ τὸ ἄρθρο τοῦ Beat Weber μὲ θέμα: „Um zu schauen auf die Lieblichkeit des Herrn...” (*PS* 27, 4). Ein neues Gesamtverständnis von Psalm

27“ [σσ. 45-67], στο οποίο ο σ. παρατηρεί ότι ο Ψαλμός 27 είναι δύσκολο να έρμηνευθεί λόγω της ξαφνικής αλλαγής από την αναγγελία ενός επαίνου (εδ. 6) σε μία ικεσία που προκύπτει από τη θλίψη (εδ. 7). Έτσι, στο συγκεκριμένο άρθρο επανεκτιμάται το κείμενο από άποψη γραμματικής, ποιητικής και επικοινωνιακής ανάλυσης, γι’ αυτό και προτείνεται μία γιορτή Todah στο ιερό ως υπόβαθρο όλκληρου του φαλμού. Σε αυτό το πλαίσιο, από την όπτική του όμιλούντος «έγώ» ή θλίψη έχει ήδη άποφευθεί, οι ικεσίες έχουν όλκληρωθεί, ή προστασία και ή διάσωση έχουν χορηγηθεί. Η άντιπαράθεση του όρίζοντα της Todah και της έκκλησης για βοήθεια από τη δυστυχία στο δεύτερο μέρος όφείλεται στις ποιητικές τεχνικές της έξασθένης και της ταλάντωσης: τά παλαιότερα λόγια της προσευχής μεταφέρονται στο παρόν μέσω της «άυτοαναφοράς», δίνοντας έτσι έμμεσα μαρτυρία στην κοινότητα της Todah για τη σωτηρία του Θεού.

Η έπόμενη κατά σειράν μελέτη άνήκει στον Pierre-Maurice Bogaert και φέρεται τον τίτλο: «L’introduction à l’oracle sur Babel dans le texte court de Jérémie (LXX26, 27-28 = TM46, 27-28 // TM30, 10-11)» [σσ. 68-86]. Σε αυτήν, ό σ. διερευνά δύο στίχους που στο Μασοριτικό κείμενο κλείνουν τους χρησμούς του Ίερεμία για την Αίγυπτο (MT46, 27-28), ένω στο σύντομο κείμενο που σώζεται στους Έβδομήκοντα έχουν άλλη λειτουργία (LXX26, 27-28), και αυτό γιατί βρίσκονται μεταξύ του χρησμού για την Αίγυπτο (κεφ. LXX26) και του χρησμού για τη Βαβυλώνα (κεφ. LXX27-28). Σχετικά με την «κλήση για έπιστροφή», οι δύο άυτοί στίχοι εισάγουν στο σύντομο κείμενο (LXX) τον χρησμό για τη Βαβέλ, στον όποιο διαπλέκονται ή επανειλημμένα αναγγελθείσα καταστροφή της Βαβέλ και πολλές προσκλήσεις για έπιστροφή. Μία αίτιολογημένη χρήση του κριτικού μηχανισμού στην έκδοση του J. Ziegler ύποστηρίζει την προτεινόμενη νέα λειτουργία άυτών των δύο στίχων. Έπιπλέον, τó ξεύγος MT30, 10-11 // MT46, 27-28, που ταιριάζει στο μακρό κείμενο (MT), τονίζει τη συγγένεια που έχει τό «βιβλιαράκι της παρηγοριάς» (MT30-31) με τό βιβλιαράκι του χρησμού της Βαβέλ σε ένα από τά κοινά τους θέματα: την κλήση για έπιστροφή, που ήταν ήδη ένα από τά κύρια θέματα του σύντομου κειμένου. Στο μακρό κείμενο (MT), τό όποιο άποτελεί άναδιτύπωση του σύντομου, οι δύο άυτοί στίχοι γίνονται πρόσκληση για έξοδο από την Αίγυπτο. Έπαναλαμβάνονται στο MT30, 10-11, άνακτώντας τους Βαβυλώνιους άποδέκτες τους.

Περνώντας στην Καινή Διαθήκη, ακολουθεί τό άρθρο του Boris Paschke με τίτλο: „Frühchristliches Dankgebet zu Jesus: Der griechische Text von 1 Tim 1,12 und seine altlateinischen Übersetzungen“ [σσ. 87-114], όπου ό σ., σε αντίθεση με μία εύρέως διαδεδομένη έρμηνευτική θέση για τη φράση *χάριν έχω* από τό Α΄ Τιμ. 1, 12 δέν άναφέρεται σε προσευχές εύχαριστίας που ό άπόστολος Παύλος θά μπορούσε να άπευθύνει στον Ίησού Χριστό. Άντίθετα, ύποστηρίζει ότι ή φράση έχει ως στόχο τό (μόνιμο) αίσθημα εύγνωμοσύνης του άποστόλου προς τον Κύριο. Όστόσο, με τη μετάφραση *χάριν έχω*, όχι με *gratiam habeo*, αλλά με *gratias ago*, οι παλαιές λατινικές μεταφράσεις του 3ου αι. μ.Χ. άφήνουν τον Παύλο να άναφέρεται ρητά σε προσευχές εύχαριστίας που άπευθύνονται στον Ίησού Χριστό. Στη λατινόφωνη Έκκλησία της Δύσεως, αυτό θά μπορούσε να έκληφθεί ως ή πρώτη ρητή λογοτεχνική άναφορά στη λατρευτική πρακτική του να άπευθύνεται κανείς στον Ίησού Χριστό με προσευχές εύχαριστίας.

Τὸ τεῦχος κλείνει μὲ τὴν μελέτη τῆς ἀρχαιολόγου Yana Tchekhanovets μὲ θέμα: “Blood of Martyrs: The Mosaic Floor of the Monastery of the Cross in Jerusalem” [σσ. 115-130]. Σὲ αὐτὴν ἡ σ. παρουσιάζει τὴ Μονὴ τοῦ Τιμίου Σταυροῦ στὴν Ἱερουσαλὴμ ποὺ ἐπὶ αἰῶνες ὑπῆρξε ἓνα ἀπὸ τὰ σημαντικώτερα κέντρα θρησκευτικῆς καὶ πολιτιστικῆς ζωῆς τῆς Γεωργίας ἐκτὸς τῶν συνόρων τῆς. Ἡ μονὴ ἰδρύθηκε κατὰ τὴ βυζαντινὴ περίοδο, ἀλλὰ ἡ σύνδεσή της μὲ τὴ γεωργιανὴ κοινότητα εἶναι καλὰ τεκμηριωμένη ἀπὸ τὰ μέσα τοῦ 11ου αἰ. Τὸ μοναστήρι ἐξακολουθεῖ νὰ λειτουργεῖ ἀκόμη καὶ σήμερα ὡς τμῆμα τοῦ Ἑλληνορθόδοξου Πατριαρχείου Ἱεροσολύμων. Κατὰ τὴ διάρκεια τῆς μακρᾶς ἱστορίας του, τὸ μνημεῖο ὑπέστη πολλές ἀνακαινίσεις καὶ δομικὲς ἀλλαγές, ἐνῶ καταστράφηκε ἐν μέρει καὶ ξαναχτίσθηκε ἀρκετὲς φορές. Στὴν παρούσα ἔρευνα στόχος εἶναι νὰ διερευνηθεῖ ἓνα ἀπὸ τὰ ἐξαιρετικὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ συγκροτήματος: τὸ ψηφιδωτὸ δάπεδο τοῦ κυρίως ναοῦ, ποὺ τοποθετήθηκε κατὰ τὴ βυζαντινὴ περίοδο καὶ ἐξακολουθεῖ νὰ ἐκτίθεται σχεδὸν χίλια χρόνια μετὰ τὴν κατασκευὴ του.

Τέλος, ἀκολουθοῦν τὸ ἀρχαιολογικὸ σημείωμα τοῦ Gideon Hadas μὲ θέμα: “The Rolling Stones of Massada” [σσ. 131-136] καὶ ἡ κριτικὴ τοῦ Olivier-Thomas Venard, O.P. γιὰ τὸ βιβλίον τοῦ Joseph K. Gordon, *Divine Scripture in Human Understanding. A Systematic Theology of the Christian Bible*, University of Notre Dame Press, 2022 [σσ. 137-153].

Τὸ τεῦχος κλείνει μὲ τὴν καθιερωμένη στήλη βιβλιοκρισιῶν σὲ προσφάτως δημοσιευμένες μονογραφίες ἀπὸ τὸν χώρο τῶν Βιβλικῶν σπουδῶν.

Carthaginensia, τόμ. XL, τεῦχ. 77 (2024)

Τὸ πρῶτο τεῦχος τῆς ἐξαμηνιαίας περιοδικῆς ἀνασκόπησης μελετῶν καὶ ἐρευνῶν τοῦ Θεολογικοῦ Ἰνστιτούτου τῆς Μούρθια O.F.M., ἐνὸς κέντρου ποὺ ὑπάγεται στὴ Θεολογικὴ Σχολὴ τοῦ Ποντιφικοῦ Πανεπιστημίου Antonianum (Ρώμη), γιὰ τὸ 2024 ἀνοίγει μὲ τὸ ἄρθρο τοῦ Carlos Gil Arbiol: “El buen samaritano y la proximidad del herido: la aportación del naciente cristianismo a la búsqueda de la felicidad” [σσ. 1-23]. Σὲ αὐτὸ ὁ σ. σημειώνει ὅτι τὰ τελευταῖα χρόνια παρατηρεῖται μία ἄνθηση τῶν μελετῶν σχετικὰ μὲ τὴν «καλὴ διαβίωση» ἢ τὴν «εὐημερία» (ἢ τὴν «ἄνθηση τοῦ ἀνθρώπου»), ποὺ ἐπαναφέρει ὀρισμένα ἐρωτήματα καὶ προβληματισμοὺς ποὺ ἀπασχόλησαν φιλοσόφους, ὅπως τὸν Ἀριστοτέλη, τὸν Δημόκριτο ἢ τὸν Ζήνωνα. Ὁ ἐκκολλαπτόμενος Χριστιανισμός, στὸ πλαίσιο τοῦ Ἰουδαϊσμοῦ τοῦ τέλους τῆς περιόδου τοῦ Δευτέρου Ναοῦ, προσφέρει μία γνήσια καὶ ριζοσπαστικὴ συμβολὴ ποὺ βασίζεται στὴ διδασκαλία καὶ τὴ ζωὴ τοῦ Ἰησοῦ ἀπὸ τὴ Ναζαρέτ. Ἡ μνήμη του συγκεντρωμένη σὲ διάφορα κείμενα ἀπὸ τὸν 1ο αἰῶνα μ.Χ. προτείνει μία «εὐλογημένη» καὶ «γεινιάζουσα» ζωὴ, ποὺ εἶναι παράδοξη καὶ καινοτόμα. Ὁ σ. στὸ ἄρθρο αὐτὸ διερευνᾷ πῶς οἱ μακαρισμοὶ καὶ ἡ παραβολὴ τοῦ Καλοῦ Σαμαρείτη συμβάλλουν στὴ σύγχρονη ἀντίληψη γιὰ μίαν εὐτυχημένη ζωὴ.

Ἀκολουθεῖ τὸ κείμενο τοῦ Martín Carbajo Núñez ποὺ φέρει τὸν τίτλο: “‘So that they might have life’. The Later Rule of Saint Francis” [σσ. 25-50], μὲ τὸ ὅποιο ὁ σ. ἐπιθυμεῖ νὰ συμβάλει στὸν ἑορτασμὸ τῆς ὀγδόης ἐκατονταετηρίδος τοῦ

μεταγενέστερου Κανόνα (*Regula Bullata*) του αγίου Φραγκίσκου (29 Νοεμβρίου 1223), αναλύοντας την έμπνευστική του δύναμη στην έκκοσμιευμένη κοινωνία μας. Πρόκειται για έναν από τους τέσσερις μεγάλους Κανόνες της καθγιασμένης ζωής. Δεν είναι μόνο ένα νομικό κείμενο, αλλά ένα πνευματικό τεκμήριο, ένας οδηγός «για να ζούμε σύμφωνα με το πρότυπο του Αγίου Εὐαγγελίου» (μέρος 1). Οί υπεύθυνοι πρέπει να είναι στην ύπηρεσία αυτής της ζωτικής διαδικασίας ενεργώντας ως μητέρες που φροντίζουν τη ζωή (μέρος 2). Για τον λόγο αυτόν, το τρίτο μέρος παρουσιάζει τη σημερινή επικαιρότητα του Κανόνα και την ανάγκη έμπνευσμένης ήγείας που να προωθεί διαδικασίες μετασχηματισμού για την αντιμετώπιση των σημερινών προκλήσεων της θρησκευτικής ζωής.

Έν συνεχεία, η μελέτη της Susana Vilas Boas με θέμα: “Implementing an ecoculture: living beyond fear” [σσ. 51-65], υπό το φῶς της έγκυκλίου *Laudato Si’* του Πάπα Φραγκίσκου, παρουσιάζει την αναγκαιότητα και τον έπείγοντα χαρακτήρα της έφαρμογής μιᾶς οικολογικής κουλτούρας με τέτοιο τρόπο ὥστε να είναι δυνατόν να ζήσουμε το παρόν και να άτενίσουμε το μέλλον πέρα από τον φόβο της καταστροφής. Η σ., αναφερόμενη στο εὐτυχισμένο ὄνειρο της ανθρώπινης οικογένειας, ὅπως περιγράφεται στη *Laudato Si’*, έπισημαίνει ὅτι το ὄνειρο θα σημάνει την άπελευθέρωση από τὰ δεσμά του παραδείγματος του φόβου, ὅπου το να ἔχεις υπερισχύει του να είσαι και –κατὰ συνέπειαν– οδηγεί στην άγωνία ὀλόκληρης της Δημιουργίας σὲ ένα σπιράλ έπιβίωσης, ὅπου ἡ πληρότητα της ζωής δεν ἔχει θέση. Η οικολογική κουλτούρα θα καταστήσει δυνατή μία νηφαλιότητα που θα είναι σὲ θέση, χωρίς άπελπισία ἢ μοιρολατρία, να άναπτύξει μία δράση συμπόνοιας για τὴ Δημιουργία – μία συμπόνοια στην ὁποία ὁ άνθρωπος θα κατανοεῖ τὸν ἑαυτό του ὡς άναπόσπαστο τμήμα της Δημιουργίας, ὑποφέροντας μαζί της κάθε φορά που ἡ καταστροφή θα νικᾷ. Ἔτσι, σὲ μία οικολογική κουλτούρα, τὰ ανθρώπινα ὄντα έπαναπροσλαμβάνουν τὸν άρχικό τους ρόλο στη Δημιουργία έγκαταλείποντας κάθε φιλοδοξία και προσπάθεια ὑπεροχής, άναζητώντας τὸ καλὸ της Δημιουργίας, ὅπου ἡ τεχνική πρόοδος, οἱ πολιτικές και κοινωνικές σχέσεις είναι σύμμαχοι στη διαφύλαξη του κοινού σπιτιού και ὄχι θύματα της ὀλοκληρωτικής οικολογίας.

Τὸ έπόμενο άρθρο του Jaime Laurence Bonilla Morales, ὑπὸ τὸν τίτλο: “Humanismo como fraternidad universal en clave franciscana” [σσ. 67-86], μᾶς μεταφέρει ἐκ νέου στη σκέψη του αγίου Φραγκίσκου. Συγκεκριμένα, ὁ σ. ὑποστηρίζει ὅτι ἡ φραγκισκανική σκέψη και πνευματικότητα άνανεώνονται με κάθε γενιά που πίνει ἀπὸ τὸ βαθὺ πηγᾶδι του προσώπου του Φραγκίσκου της Ἀσίζης και τὴν κληρονομιά που ἄφησε στην ανθρωπότητα. Μὲ αὐτὸν τὸν τρόπο, ὁ φραγκισκανισμὸς πρέπει να λογοδοτεῖ για ἕναν άνεξάντλητο πλοῦτο που προβάλλει ὡς έπιστημολογικὸς ὀρίζοντας, ὡς άκαδημαϊκή αναφορά και κυρίως ὡς τρόπος ζωής, ὡς τρόπος ὑπαρξης και παρουσίας στὸν κόσμο. Ἀπὸ αὐτὸ τὸ πλαίσιο, ὁ φραγκισκανικὸς ανθρωπισμὸς παρουσιάζεται συγκεκριμένα να λαμβάνει ὡς ἄξονα ἄρθρωσης τὴν πορεία της παγκόσμιας άδελφουσύνης, ὡς ἰδανικὸ που χαρακτηρίζει τὴν ανθρώπινη ὑπαρξη και ὡς αναφορά για τὴ σχέση με τὸν Θεό, τὸν κόσμο και τὴν ανθρωπότητα.

Ἔπεται ἡ μελέτη του Manuel Porcel Moreno με θέμα: “Jean-Luc Marion y la teología. La donación como alternativa al ser” [σσ. 87-115], στην ὁποία ὁ σ. σκοπεύει να δείξει ὅτι ἡ φαινομενολογία του Jean-Luc Marion προκαλεῖ σημαντικές

ἀντιδράσεις στὴ σύγχρονη θεολογία. Μὲ βάση τὴ σκέψη τοῦ Martin Heidegger, ὁ Γάλλος φιλόσοφος ἐπιβάλλει τὴν ἐπανεξέταση τοῦ ἴδιου τοῦ θεολογικοῦ λόγου μὲ βάση τὴ διάκριση ποὺ καθιέρωσαν οἱ δύο συγγραφεῖς μεταξὺ τῆς θεολογίας καὶ τοῦ θεϊσμοῦ. Ἔτσι, καταλήγουμε ἐπιβεβαιώνοντας ὅτι ἡ θεολογία μᾶς ἀναγκάζει νὰ σκεφθοῦμε τὸν Θεὸ ἔξω ἀπὸ τὴ μεταφυσικὴ καί, ἔξ αἰτίας αὐτοῦ, ἔξω ἀπὸ τὸ εἶναι τῶν ὄντων. Μπορεῖ νὰ σκεφθεῖ κανεὶς τὸν Θεό –χωρὶς νὰ πέσει στὴν εἰδωλολατρία– μόνο ἂν τὸν σκεφθεῖ ὡς δῶρο, ὡς Ἀγάπη ποὺ δίνεται στοὺς ἀνθρώπους.

Ἀκολουθεῖ ἕνα ἰδιαίτερο κείμενο, ποὺ συνδυάζει ἐργαλεῖα διαφορετικῶν ἐπιστημονικῶν πεδίων, αὐτὸ τοῦ Antonio Sánchez-Bayón μὲ τίτλο: “*Ortodoxia versus Heterodoxia sobre la colonización del Oeste estadounidense por empresas religiosas e ideológicas*” [σσ. 117-156]. Πρόκειται γιὰ μία κριτικο-ερμηνευτικὴ καὶ ἱστορικο-συγκριτικὴ μελέτη Πολιτικῆς Οἰκονομίας, Οἰκονομικῆς Ἱστορίας καὶ Κοινωνικῆς Σκέψεως γιὰ τὴν ἀνασκόπηση τῆς ἀποικιακῆς διαδικασίας τῆς Ἀμερικανικῆς Δύσεως. Ἀπὸ τὴν κυρίαρχη τάση ἔρχεται μία ἐπανεξέταση μὲ πολλὲς ἀπλουστεύσεις καὶ σημεῖα ἀναχρονισμοῦ, πρῶτα γιὰ λόγους ὁμοιόμορφης μοντελοποίησης καὶ ἄργότερα πολιτικῶν ταυτότητας. Ἐδῶ προσφέρεται μία αὐθεντικὴ ἀντίκρουση ποὺ βασίζεται στὴν ἀνάλυση τῶν παραγόντων καὶ τῶν παραμέτρων ποὺ ἄσκησαν ἐπιρροὴ στὴν ἀνάπτυξη τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν τῆς Ἀμερικῆς τὸν 19ο αἰῶνα, ὅπως ἦταν ὁ θρησκευτικὸς καὶ ἰδεολογικὸς παράγοντας καὶ τὸ νέο εἶδος ἐπιχειρήσεων καὶ παραγωγικῆς διαδικασίας (ἀμοιβαιότητα, συνεταιρισμοὶ κ.λπ.). Γιὰ τὴν πραγματοποίηση αὐτῆς τῆς ἀνάλυσης, ἡ συγκεκριμένη μελέτη βασίζεται σὲ ἕναν συνδυασμὸ ἐτερόδοξων προσεγγίσεων ποὺ χρησιμοποιοῦνταν ἐκείνη τὴν ἐποχὴ, ὅπως ἡ Αὐστριακὴ Οἰκονομικὴ καὶ ἡ θεσμικὴ προσέγγιση. Γίνεται ἐπαλήθευση καὶ συστηματοποίηση τῶν ἐμπειριῶν σχετικὰ μὲ τὸν ἐναλλακτικὸ καπιταλισμὸ (alt-capitalism) καὶ τὸν ἀναρχο-καπιταλισμὸ, μὲ ἰδιωτικὲς ἐπιχειρήσεις γιὰ τὴν προώθηση κοινοτικῶν ἀγροκτημάτων καὶ ἐργαστηρίων, οἱ ὁποῖες διευκόλυναν τὴν ἀνάπτυξη καὶ τὴν ὁλοκλήρωση τῆς χώρας. Οἱ ἐπιχειρήσεις αὐτές, ποὺ χωρίζονται σὲ θρησκευτικὲς καὶ ἰδεολογικὲς, συγκρίνονται ὡς πρὸς τὴν ἀποτελεσματικότητά καὶ τὴ βιωσιμότητα, ἀποσαφηνίζοντας τὸ ἀποικιακὸ παράδοξο.

Ἐπανερχόμενοι στὸν θεολογικὸ χῶρο, συναντοῦμε τὸ ἄρθρο τοῦ Antonio Martínez Macanás, ὑπὸ τὸν τίτλο: “*La hermenéutica católica de Emmanuel Falque. La Escritura como texto del cuerpo*” [σσ. 157-175]. Σὲ αὐτὸ ὁ σ., μὲ βάση ὁρισμένους ἐρμηνευτικὲς ἐργασίες τοῦ Γάλλου θεολόγου Emmanuel Falque, παρατηρεῖ ὅτι ἡ θεολογικὴ ἐρμηνευτικὴ τοῦ ἀναλύεται καὶ περιγράφεται ὡς καθολικὸ κλειδί, ποὺ χαρακτηρίζεται ἀπὸ μία ἀνασκόπηση τῶν ἐννοιῶν τοῦ σώματος καὶ τῆς φωνῆς ποὺ ἐφαρμόζονται στὸ βιβλικὸ κείμενο. Πρόκειται γιὰ μία ἐπικαιροποίηση τοῦ χριστιανικοῦ μηνύματος μέσῳ τοῦ προηγούμενου φιλοσοφικοῦ στοχασμοῦ, μὲ σαφῆ φαινομενολογικὸ καὶ ὑπαρξιακὸ προσανατολισμὸ, καὶ μέσῳ τῆς τελικῆς θεολογικῆς ἀπόφασης ποὺ ἐδράζεται στὰ θεμέλια τοῦ Καθολικισμοῦ. Στὸ τέλος ἐπαληθεύεται ὅτι στὴν καθολικὴ ἐρμηνευτικὴ ποὺ προτείνει ὁ συγγραφέας ὑποκρύπτεται μία θεολογικὴ ἀνθρωπολογία βασισμένη στὴ σωματικότητα, μὲ ρίζες στὴν παράδοση καὶ τὸ ἐκκλησιαστικὸ διδακτικὸ σῶμα.

Παραμένοντας στοὺς θεολογικοὺς προβληματισμούς, στὸ ἄρθρο τοῦ Emilio-José Justo Domínguez μὲ θέμα: “*El concepto de libertad en el debate teológico actual*” [σσ.

177-197], ό σ. σημειώνει ότι τó ζήτημα τής σημερινής σημασίας τού χριστιανισμού έμφανίζεται σέ διάφορες συζητήσεις σχετικά με τήν κατανόηση τής Καθολικής Έκκλησίας καί τή θεολογική καί ήθική της διδασκαλία. Παρατηρεί ότι ή συζήτηση αúτē έχει όξυνθεί, είδικά στή γερμανική θεολογία, με τή διαμάχη για τή σχέση τής έλευθερίας με τήν αλήθεια. Στο παρόν άρθρο παρουσιάζεται τó θεμελιώδες περιεχόμενο αúτης τής διαμάχης που προβληματίζει για όρισμένες πτυχές της, όπως τή σχέση μεταξύ έλευθερίας καί αγάπης, τήν ιδέα τής αυτοδιάθεσης καί τήν ήθική. Στο τέλος έπισημαίνονται όρισμένοι προβληματισμοί που βοηθούν στο να σκεφθούμε τήν έννοια τής έλευθερίας έπιμένοντας στον παγκόσμιο χαρακτήρα της καί στή δημιουργική ικανότητα τής αγάπης.

Μετατοπιζόμενοι σέ θέματα έκκλησιαστικής ιστορίας, έχουμε τή μελέτη τού Mario Lorente Muñoz, με τίτλο: “Los pobres en la obra de Cipriano de Cartago” [σσ. 199-226]. Σκοπός τής παρούσας έργασίας είναι να διερευνήσει τον ρόλο των φτωχών μέσα από τά διάφορα κείμενα που σώζονται στο έργο τού Κυπριανού Καρχηδόνας. Για τον σκοπό αúτό, γίνεται μία έμπεριστατωμένη έπισκόπηση των κυριώτερων ίχνων των συγγραμμάτων που αναφέρονται στα όρφανά, τις χήρες, τους έτοιμοθάνατους καί τους άπόρους εν γενει, στους όποιους ό Καρχηδόnius έπίσκοπος άσκησε συλλογική έπιρροή μέσα από τó τεράστιο έργο του, ξεκινώντας άρχικά από τις έπιστολές του προς τά σημαντικότερα μέλη τής Καθολικής Έκκλησίας κατá τον 3ο αιώνα καί προχωρώντας στή συνέχεια σέ φαινομενικά λιγώτερο γνωστά έργα, όπως τó *De Opere et elemosynis* ή τó *De Mortalitate*. Όλα αúτά είναι συγγράμματα τά όποια, παρá τó γεγονός ότι άντλούν άμεσα από τó ιστορικό πλαίσιο τού διωγμού που διεξήγαγε ή Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία κατá των χριστιανών, περιέχουν μαρτυρίες για τή στάση των χριστιανών άπέναντι στο ξέσπασμα μιάς έπιδημίας που κατέστρεψε τή ρωμαϊκή έπικράτεια για δέκα όλόκληρα χρόνια.

Η έπόμενη μελέτη τού τεύχους είναι των Jesús Alberto Valero Matas καί Pablo Coca Jiménez με θέμα: “Religion, Immigration and Integration in Castilla and Leon” [σσ. 227-246], που αναλύει τις διαδικασίες αλλαγής στή μελέτη τής ένταξης των μεταναστών στην Ίσπανία, συγκεκριμένα στην Καστίλλη καί τή Λεόν, τή θρησκευτικότá τους καί τή σημασία τής θρησκείας στην ένταξή τους. Οί σ. παρατηρούν ότι ή πλειονότητα των μεταναστών που διαμένουν στην Ίσπανία δηλώνουν ότι είναι πιστοί καί άσκούν τή θρησκεία τους, άρα γνωρίζουν για τή συνύπαρξη καί τις θρησκευτικές τους πρακτικές. Γι’ αúτό χρησιμοποιείται μία ποσοτική/ποιοτική μελέτη, που μάς βοηθά να κατανοήσουμε τή σχέση μεταξύ τής σημασίας τής θρησκείας καί τής κοινωνικής συμμετοχής ως παράγοντα ένταξης. Άπό τή μελέτη έξάγεται τó συμπέρασμα ότι ή χαμηλή τάση για σχέσεις με άλλους πολιτισμούς καί ή μικρή κοινωνική καί πολιτιστική συμμετοχή δυσχεραίνει τήν ένσωμάτωση όρισμένων έθνοτικών/θρησκευτικών ομάδων. Η θρησκευτικότá αυξάνεται όσο μειώνεται ή ένσωμάτωση, συνέπεια τού έγκλωβισμού των ανθρώπων στην έθνοτική/θρησκευτική τους ομάδα. Άπό αúτους οί μουσουλμάνοι άντιμετωπίζουν τις περισσότερες δυσκολίες ένσωμάτωσης, κυρίως λόγω πολιτιστικών καί θρησκευτικών διαφορών.

Ἀκολουθεῖ τὸ ἄρθρο τοῦ Albert Cassanyes Roig μὲ τίτλο: “Donde habitan los canónigos: las residencias canonicas en Mallorca (siglos XIII a XV)” [σσ. 247-267], τὸ ὁποῖο ἀποσκοπεῖ στὴ μελέτη τοῦ τρόπου μὲ τὸν ὁποῖο τὸ κεφάλαιο τοῦ καθεδρικοῦ ναοῦ τῆς Μαγιόρκα διευθετοῦσε τὶς κανονικὲς κατοικίες ποὺ προορίζονταν γιὰ τὴ στέγαση τῶν ἱερομονάχων τοῦ καθεδρικοῦ ναοῦ στὴ διάρκεια τοῦ Μεσαίωνα. Βάσει τοῦ ἀρχείου τοῦ κεφαλαίου, κατέστη δυνατὸ νὰ καταγραφοῦν οἱ κανόνες ποὺ ρύθμιζαν τὴν παραχώρηση τῶν σπιτιῶν καὶ τὰ προβλήματα στὴν ἐφαρμογὴ τους, τὰ ὁποῖα θὰ μπορούσαν νὰ ἐξηγηθοῦν ἀπὸ στεγαστικὲς ἀνάγκες καὶ προσωπικὰ συμφέροντα. Ἐπιπλέον, τὸ κεφάλαιο ἤλεγχε τὶς ἀνακαινίσεις ποὺ γίνονταν στὰ κανονικὰ σπίτια, ἂν καὶ οἱ κανόνες χρηματοδοτοῦσαν τὰ ἔργα. Ὅλα αὐτὰ ἐπέτρεψαν τὴν προσέγγιση τῆς καθημερινῆς ζωῆς τῶν πρεσβυτέρων καὶ τὴν κατανόηση τοῦ συστήματος τῶν κανονικῶν κατοικιῶν καὶ τῆς συμμετοχῆς τοῦ κεφαλαίου στὴ στεγαστικὴ ἀγορὰ τῆς Μαγιόρκα.

Ἡ τελευταία μελέτη τοῦ τεύχους εἶναι τῆς Yeshica Marianne Umaña Calderón μὲ θέμα: “Obligatoriedad y Funciones de la Jurisprudencia del Tribunal de la Rota Romana” [σσ. 269-292], στὴν ὁποία ἡ σ. ἔχει ὡς στόχο νὰ ἐξετάσει τὴν ἀξία τῆς νομολογίας καὶ νὰ προσφέρει ἕναν προβληματισμὸ γιὰ νὰ προσδιορισθεῖ κατὰ πόσον τὰ καθήκοντα ποὺ τῆς ἀποδίδονται ἀπὸ τὴν κανονικὴ νομοθεσία τῆς προσδίδουν ὑποχρεωτικὸ χαρακτήρα καὶ κατὰ πόσον τὰ ἐκκλησιαστικὰ δικαστήρια τῶν ἐπὶ μέρους ἐκκλησιῶν ὀφείλουν νὰ ἐπιλύουν τὶς ὑποθέσεις σύμφωνα μὲ τὰ ἴδια κριτήρια ποὺ ἐφαρμόζει τὸ Δικαστήριό τῆς Ρωμαϊκῆς Ρότας. Ὑπὸ τὴν ἔννοια αὐτή, ἡ σ. κρίνει ὅτι εἶναι σκόπιμο νὰ ξεκινήσει ἐξηγώντας τὴν ἔννοια τῆς νομολογίας καὶ νὰ ἀναλύσει λεπτομερῶς τὶς λειτουργίες ποὺ παραχωρεῖ ὁ νομοθέτης, ὡς μέσο ἐρμηνείας τοῦ νόμου καὶ ὡς πηγὴ τροφοδότησης σὲ περίπτωσι *lacuna legis* (= νομικοῦ κενοῦ).

Ἀκολουθεῖ ἡ στήλη «Σημειώσεις καὶ Σχόλια», μὲ δύο κείμενα. Τὸ πρῶτο εἶναι τοῦ Jon Mentxakatorre Odriozola μὲ θέμα: “Sobre lo sagrado y la dimensión poético-antropológica del habla” [σσ. 293-303], ὅπου ἀναλύεται ὁ διάλογος μεταξὺ Πλάτωνος, Ἀριστοτέλους, Humboldt καὶ Heidegger μὲ θέμα τὴν ἴδια τὴ βάση τοῦ λόγου καὶ τὴν ἀνθρωπολογικὴ του διάσταση μὲ κριτήριό ἐπιλεγμένα ἔργα γιὰ τὴ φιλοσοφία τῆς γλώσσας. Ἡ ἐργασία δείχνει τὴν ἐσωτερικὴ παράδοση τῆς ἀνάγνωσης τῶν κειμένων καὶ ἐξάγονται συμπεράσματα γιὰ τὴν ἐξέλιξη τῆς φιλοσοφικῆς σκέψεως μέσα ἀπὸ αὐτά. Τὸ συγκεκριμένο κείμενο ἀνοίγει νέους δρόμους ἐρευνας μέσα ἀπὸ τὸ βάθος ποὺ δείχνουν ὁ ἀνθρωπος καὶ ὁ λόγος γιὰ τὴν ὁμορφιὰ καὶ τὸ ἱερό. Τὸ δεύτερο καὶ τελευταῖο κείμενο εἶναι τῶν Francesc-Xavier Marín Torné, Angel Jesús Navarro Guareño, Anna de Montserrat Vallvé, Eloi Aran Sala καὶ Anna Eva Jarabo Fidalgo μὲ τίτλο: “Los lugares de culto como experiencia educativa (III): Fundamentación teológica. La Basílica de la Sagrada Familia de Barcelona, un ejemplo paradigmático” [σσ. 305-319]. Στὸ ἄρθρο αὐτὸ παρουσιάζεται ὁ μυσταγωγικὸς πλοῦτος ποὺ διαθέτουν οἱ θρησκευτικοὶ χώροι λατρείας μὲ τὴ Βασιλικὴ καὶ Ἐξαγνιστικὴ Ἐκκλησία τῆς Ἀγίας Οἰκογένειας στὴ Βαρκελώνη νὰ ἀποτελεῖ ἕνα θαυμάσιο χαρακτηριστικὸ παράδειγμα ἀπὸ τὴν ἀποψη αὐτή. Κύριος σκοπὸς εἶναι νὰ ἐκφραστεῖ ἡ ἀνάγκη ἀνάκτησης καὶ ἐπικαιροποίησης τῆς χρήσεως τῶν ἱερῶν χώρων ὡς σημερινῶν χώρων ἐκπαίδευσης. Ἡ θέση αὐτὴ

τεκμηριώνεται, σὲ αὐτὸ τὸ τρίτο ἄρθρο, ἀπὸ μία θεολογικὴ βάση, ἀφοῦ πρῶτα παρουσιάσθηκαν σὲ δύο προηγούμενα ἄρθρα οἱ παιδαγωγικὲς καὶ ἀρχιτεκτονικὲς προοπτικὲς ποὺ ὑποστηρίζουν ὅτι οἱ χώροι λατρείας εἶναι ἐξαιρετικοὶ καὶ μοναδικοὶ χώροι γιὰ τὴ δημιουργία καὶ τὴν ἀνάπτυξη αὐθεντικῶν ἐκπαιδευτικῶν ἐμπειριῶν γεμάτων νόημα καὶ εὐκαιρίες γιὰ τὴν ἐκπαίδευση στὸν 21ο αἰῶνα.

Τὸ τεῦχος ὁλοκληρώνεται μὲ τὴν καθιερωμένη στήλη «Βιβλιογραφικὲς Ἀνασκοπήσεις», ποὺ περιλαμβάνει βιβλιοκρισίες σχετικὰ μὲ τὶς Βιβλικές, Θεολογικὲς καὶ Φιλοσοφικὲς σπουδές, ἀλλὰ καὶ ἔργων ποικίλου ἐνδιαφέροντος [σσ. 321-351] καὶ τῶν βιβλίων ποὺ ἐστάλησαν στὸ περιοδικό [σσ. 353-354].

Revue Biblique, τόμ. 131, τεύχ. 2 (2024)

Τὸ δεύτερο τεῦχος τῆς περιοδικῆς ἔκδοσης τῆς Γαλλικῆς Βιβλικῆς καὶ Ἀρχαιολογικῆς Σχολῆς στὴν Ἱερουσαλὴμ ἀνοίγει μὲ τὸ ἄρθρο τοῦ Émile Puech: «L'inscription du peigne en ivoire de Lakish» [σσ. 161-170]. Σὲ αὐτὸ ὁ σ. διερευνᾷ τὴν ἐγγράφη ἐπιγραφή ποὺ βρέθηκε γιὰ πρώτη φορὰ σὲ μιὰ μικρὴ χτένα ἀπὸ ἑλεφαντοστό. Παρατηρεῖ ὅτι ἡ ἐν λόγω ἐπιγραφή, ἀποτελούμενη ἀπὸ δεκαεπτὰ γράμματα ὁμαδοποιημένα σὲ ἑπτὰ λέξεις, ἐκφράζει τὰ ὀφέλη τῆς χρήσεως αὐτοῦ τοῦ ἀντικειμένου γιὰ τὴν προστασία ἀπὸ τὰ παράσιτα καὶ τὴν ἀπομάκρυνσή τους. Ἡ παλαιογραφία αὐτοῦ τοῦ σύντομου ἀλφαβήτου καὶ ἡ γλῶσσα του ὑποδηλώνουν μία χρονολόγηση πρὸς τὸ τέλος τῆς Ὑστερῆς Ἐποχῆς τοῦ Χαλκοῦ ἢ τὴν ἀρχὴ τῆς πρῶτης Ἐποχῆς τοῦ Σιδήρου.

Ἀκολουθεῖ ἡ μελέτη τοῦ (†)Étienne Nodet, O.P., μὲ τίτλο: «Pourquoi 2 Maccabées? (1re partie)» [σσ. 171-201], στὴν ὁποία ἀναλύεται ἡ κρίση των Μακκαβαίων, ἓνα θεμελιῶδες γεγονός στὴν ἱστορία τῆς Ἰουδαίας κατὰ τὴν ἑλληνιστικὴ περίοδο, ποὺ παρὰ τὸν σημαντικὸ ὄγκο τῶν πληροφοριῶν, εἶναι δύσκολο νὰ ἐκτιμηθεῖ σωστὰ καὶ αὐτὸ ἐπειδὴ ὁ Ἰουδαϊσμός δὲν εἶχε ἀκόμη σταθεροποιηθεῖ. Ὡστόσο, δίνοντας προσοχὴ στὴ μαρτυρία τοῦ Ἰωσήπου, μποροῦμε νὰ κατανοήσουμε μία σύγκρουση μεταξὺ τῆς αἰγυπτιακῆς τάσεως, πιστῆς στὸν Μωυσῆ, καὶ μιᾶς βαβυλωνιακῆς τάσεως, ποὺ μπορεῖ νὰ χαρακτηριστεῖ ὡς πρῶτη φαρισαϊκὴ. Ἡ τελευταία γέννησε τὴ δυναστεία τῶν Ἀσμοναίων, ἡ ὁποία κατάφερε νὰ κερδίσει τὴν ἀνεξαρτησία τῆς ἀπὸ τὴν παρακμάζουσα συριακὴ κυριαρχία, ἀλλὰ ἀναγκάσθηκε νὰ κάνει συμβιβασμοὺς στὴν Ἰουδαία. Παρὰ ταῦτα, τὸ καθεστῶς τῶν Ἀσμοναίων ὑπέφερε καὶ αὐτὸ ἀπὸ παρόμοια παρακμὴ καὶ τὰ 2 βιβλία τῶν Μακκαβαίων, ἀγνοώντας συνειδητὰ τὸ νέο κράτος, παρουσιάζουν μία συνολικὴ ἐνότητα τῶν Ἑβραίων τῆς Διασπορᾶς γύρω ἀπὸ τὸν Ναό, ἀφοῦ ἐξασφαλίσθηκε ἡ πρόσβαση στὴν Ἱερουσαλὴμ. Τὸ τελευταῖο κρίνεται σημαντικὸ διότι, ὅπως εἶπε ἀργότερα καὶ ὁ Φίλων, τὰ προσκυνήματα ἦταν ὑψίστης σημασίας.

Παραμένοντας στὸν χώρο τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, ἔχουμε τὸ κείμενο τοῦ Bernard Gosse, μὲ θέμα: «Les titres des Ps 101-103 et la réaffirmation royale de David identifié au pauvre» [σσ. 202-212]. Σὲ αὐτὸ ὁ σ., ἐκκινώντας ἀπὸ τὸ 4ο βιβλίο τῶν Ψαλμῶν 90-106, σημειώνει ὅτι τὸ ὄνομα τοῦ Δαβὶδ ἐμφανίζεται μόνο στοὺς τίτλους τῶν Ψαλμῶν 101 καὶ 103 στὴν ἑκφραση *ldavid*. Μὲ τὴν ἀναφορὰ τῶν φτωχῶν στὸν

τίτλο του Ψαλμοῦ 102 (*tplh l'ny*) νὰ ἀποτελεῖ μία πολὺ διακριτικὴ προετοιμασία τῆς βασιλικῆς δαβιδικῆς ἐπαναβεβαίωσης τῶν Ψαλμῶν 108-110, ὁ Ψαλμὸς 109 ταυτίζει τὸ ὄνομα Δαβὶδ τοῦ τίτλου (*ldwd*) μὲ τοὺς φτωχοὺς τοῦ Ψαλμοῦ 109, 16-22 (*'ny w'bywn*). σὲ συνέχεια τῆς ταύτισης τοῦ Δαβὶδ μὲ τοὺς φτωχοὺς στὸ πρῶτο δαβιδικὸ βιβλίο τῶν Ψαλμῶν 3-41. Οἱ τίτλοι τῶν Ψαλμῶν 101-103 ἐξαρτῶνται ἀπὸ μιὰ ἀναδιατύπωση τῶν δαβιδικῶν τίτλων γιὰ τὸ σύνολο τῶν Ψαλμῶν, σὲ σχέση μὲ τὰ Βιβλία τοῦ Σαμουὴλ καὶ τὰ ἄσματα τῆς μεσσιανικῆς ἐπαναβεβαίωσης στὸ 1 Σαμ. 2, 1-10 καὶ στὸ 2 Σαμ. 22, καθὼς ἐπίσης καὶ στὸ 2 Σαμουὴλ 23, 1, γιὰ τὸν Δαβὶδ καὶ τὴν ἀναδιατύπωση τῶν Ψαλμῶν, καὶ οἱ Ἀριθμοὶ 24 γιὰ τὴν ἐπαναβεβαίωση τοῦ Βασιλιᾶ. Γιὰ τὸν σκοπὸ αὐτὸ βλ. Μωάβ καὶ Ἐδὼμ στοὺς Ἀριθμοὺς 24 καὶ στὸν Ψαλμὸ 108.

Ἐν συνεχείᾳ, ἀκολουθεῖ τὸ ἄρθρο τοῦ Paul Carbonaro, μὲ τίτλο: «Hénoch et Joseph, clés du texte hébreu de l'Éloge des Pères (Sir 44-50)» [σσ. 213-235], ὅπου παρουσιάζεται τὸ ἐβραϊκὸ κείμενο Ἑπαινος (Ἵμνος) τῶν Πατέρων, πιθανότατα μία γραμματικὴ ποὺ γράφτηκε γιὰ νὰ εἰσαγάγει στίς γλωσσικὲς δυσκολίες τοῦ κειμένου τῶν Ἱερῶν Γραφῶν τῶν Ἑβραίων. Ὡς τέτοια, θὰ ἀνεδείκνυε τὴ μορφὴ τοῦ προφήτη Ἡσαΐα ποὺ ἀποκάλυψε τὴν ὀριστικὴ δέσμευση τοῦ Θεοῦ γιὰ τὴν πόλιν τῆς Ἱερουσαλὴμ. Καὶ ὁ Μπὲν Σίρα, διάδοχος τοῦ Ἐνῶχ, θὰ χρησιμοποιοῦσε αὐτὴ τὴ γραφικὴ ἀποκάλυψη γιὰ νὰ γελοιοποιήσει τοὺς Τοβιάδες, κληρονόμους τοῦ Ἰωσήφ τοὺς ὁποίους θὰ ἀντιμετώπιζε κατὰ τὴ διάρκεια τῆς πολιορκίας τῆς Ἱερουσαλὴμ ἀπὸ τὰ στρατεύματα τοῦ Ἀντιόχου τοῦ Γ' τοῦ Μεγάλου. Αὐτὴ ἡ ὑπόθεση καθιστᾷ δυνατὴ τὴν ἐξήγηση τῆς κοινῆς ἀναφορᾶς δύο πατριαρχῶν τῆς Γενέσεως στὸ ἐδάφιο 49, 14-16.

Ἡ ἐπόμενη κατὰ σειρὰν μελέτη εἶναι τοῦ Thomas Tops μὲ θέμα: «Jesus' Authority over All His Flesh: A Linguistic and Literary-Historical Study of ἐξουσίαν πάσης σαρκὸς in John 17, 2a» [σσ. 239-259], στὴν ὁποία ὁ σ. ἀσχεῖ κριτικὴ στίς προηγούμενες ἐπιστημονικὲς ἐρμηνεῖες τῆς φράσεως «ἐξουσίαν πάσης σαρκὸς» στὸ Ἰω. 17, 2 ὑποστηρίζοντας ὅτι δὲν ἀνταποκρίνονται στὸ λογοτεχνικὸ πλαίσιο τοῦ Ἰω. 17 καὶ στὴ συντακτικὴ δομὴ τοῦ 17, 1α-2β. Μὲ βάση (i) τὸν τρόπο μὲ τὸν ὁποῖο ἀπεικονίζεται ἡ ἐξουσία τοῦ Ἰησοῦ στὸ κατὰ Ἰωάννην 10, 18 καὶ (ii) τὴ χρῆση τοῦ ὅρου *pāsa sārξ* σὲ ἄλλη ἀρχαία γραμματεία, ὁ σ. ὑποστηρίζει ὅτι ἡ φράση «ἐξουσίαν πάσης σαρκὸς» δηλώνει τὴν ἐξουσία τοῦ Ἰησοῦ πάνω σὲ ὅλη τὴ σάρκα Του καὶ ἔχει θυσιαστικὸ νόημα. Ἔτσι, μέσα ἀπὸ τὴ μελέτη τοῦ τρόπου μὲ τὸν ὁποῖον ἡ ἀναφαίρετη κατοχὴ χαρακτηρίζεται μορφολογικὰ στὴ βιβλικὴ γραμματεία, ὁ σ. δείχνει ὅτι ἡ φράση «πάσης σαρκὸς» μπορεῖ χωρὶς κτητικὸς δείκτης νὰ ἀναφέρεται στὸν Ἰησοῦ.

Ἐπανερχόμενοι στὸ πεδίο τῆς Ἀρχαιολογίας μὲ τὸ ὁποῖο ἄνοιξε τὸ τρέχον τεῦχος, στὸ ἄρθρο τοῦ Greg J. Wightman μὲ τίτλο: «The 4th Century Walls of Jerusalem and the Bordeaux Pilgrim's 'Wall of Sion'» [σσ. 260-284], ἐξετάζονται τὰ πρόσφατα ἀρχαιολογικὰ στοιχεῖα, καθὼς καὶ ὀρισμένα κειμενικὰ στοιχεῖα ποὺ ἔχουν τύχει ἐλάχιστης προσοχῆς σχετικὰ μὲ τὴ χρονολόγηση τῶν βυζαντινῶν τειχῶν τῆς Ἱερουσαλὴμ. Ὁ σ. καταλήγει στὸ συμπέρασμα ὅτι τὸ βόρειο τμήμα τῆς πόλεως περιτειχίσθηκε εἴτε ἀπὸ τὸν Διοκλητιανὸν εἴτε ἀπὸ τὸν Κωνσταντῖνον καὶ ὄχι κατὰ τὴ διάρκεια τοῦ 5ου αἰ., ἀλλὰ στὸ νότιο τμήμα τῆς πόλεως δὲν ὑπῆρχε τεῖχος.

καθώς επαναχρησιμοποιήθηκαν τὰ τείχη τοῦ ἐγκαταλελειμμένου στρατοπέδου τῶν λεγεωναρίων – τὸ ὁποῖο ὁ προσκυνητὴς τοῦ Μπορντῶ ἀποκαλοῦσε «τείχος τῆς Σιών». Ἔτσι ὁ σ. ἐπιβεβαιώνει ὅτι ἡ νότια ἐπέκταση τοῦ τείχους τῆς πόλεως πραγματοποιήθηκε τὸν 5ο αἰῶνα, καὶ πιθανότατα πρὶν ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τῆς αὐτοκράτειρας Εὐδοκίας.

Ἀκολουθοῦν τὸ ἱστορικὸ σημείωμα τοῦ Christophe Lemardelé μὲ θέμα: «Amaleq: effacer un témoin gênant?» [σσ. 285-289], τὸ ἐρμηνευτικὸ σημείωμα τοῦ Ethan C. Jones μὲ τίτλο: “A Tender Rebuke. A Note on Ruth 1:11-13” [σσ. 290-292], καθὼς καὶ οἱ κριτικὲς τῶν Baptiste Sauvage γιὰ τὸ βιβλίον τοῦ Renaud Silly, *Les Grands Mystères de la Sagesse. Proverbes de Salomon 8 & 9 dans la version des Septante*, Les Belles Lettres, Paris 2020 [σσ. 293-298], (†)Étienne Nodet γιὰ τὸ βιβλίον τῆς Mireille Hadas-Lebel, *Les Pharisiens, dans le Évangiles et dans l’histoire*, Albin Michel, Paris 2021 [σσ. 298-303] καὶ Christian D. Cardona γιὰ τὸ βιβλίον τοῦ Christoph Heilig, *The Apostle and the Empire: Paul’s Implicit and Explicit Criticism of Rome*, Eerdmans, Grand Rapids, MI 2022 [σσ. 304-306].

Τὸ τεῦχος ὁλοκληρώνεται μὲ τὴν καθιερωμένη στήλη βιβλιοκρισιῶν σὲ προσφάτως δημοσιευμένες μονογραφίες ἀπὸ τὸν χώρον τῶν Βιβλικῶν σπουδῶν [σσ. 307-314] καὶ μὲ τὸν κατάλογο τῶν βιβλίων ποὺ παρελήφθησαν ἀπὸ τὸ περιοδικό [σσ. 315-317].

Analecta Bollandiana, τόμ. 142, τεῦχ. 1 (2024))

Τὸ πρῶτο τεῦχος τῆς ἐκδόσεως τῆς Société des Bollandistes γιὰ τὸ 2024, ποὺ εἶναι ἀφιερωμένη στὴν ἀγιογραφικὴ κριτικὴ καὶ στὶς ἀγιολογικὲς σπουδές, ἀνοίγει μὲ τὴ μελέτη τοῦ Witold Witakowski ὑπὸ τὸν τίτλο: “The Ethiopic Version of the Story of Mamas the Martyr. Ethiopic Text Edited with English Translation” [σσ. 5-53]. Σὲ αὐτὴν ὁ σ. παρέχει μία κριτικὴ ἔκδοση, μὲ ἀγγλικὴ μετάφραση, τῆς αἰθιοπικῆς (Gə‘əz) ἐκδοχῆς τοῦ Μαρτυρίου τοῦ Μάμαντος, ἐνὸς Καππαδόκη ἀγίου ποὺ μαρτύρησε κατὰ τὴ διάρκεια τῆς βασιλείας τοῦ αὐτοκράτορα Αὐρηλιανοῦ (270-275 μ.Χ.). Πρόκειται γιὰ μία ἐκδοχὴ ποὺ περιλαμβάνεται στὴ συλλογὴ τῶν *Πράξεων τῶν Μαρτύρων* (*Gadla samā’iāt*) καὶ βασίζεται στὸ ἐλληνικὸ προμεταφραστικὸ *Πάθος* (BHG 1019). Δὲν πρόκειται γιὰ ἀπ’ εὐθείας μετάφραση τοῦ ἐλληνικοῦ κειμένου, ἀλλὰ –ὅπως δείχνουν τὰ χαρακτηριστικὰ λάθη σὲ ὀρισμένα ὀνόματα τοῦ κειμένου– πιθανότατα μεταφράσθηκε ἀπὸ μία ἀραβικὴ *Vorlage*. Ἡ ἔκδοση βασίζεται σὲ ὀκτὼ χειρόγραφα ποὺ σώζονται σὲ δυτικὲς βιβλιοθῆκες, ἡ παλαιότερη ἀπὸ τὶς ὁποῖες χρονολογεῖται ἀπὸ τὸν 14ο αἰ.

Ἀκολουθεῖ τὸ κείμενο τοῦ Paulo Farmhouse Alberto μὲ θέμα: “The *Confessio beatissimae Leocadie*. A Reassessment with a Critical Edition (BHL 4848 and BHL 4848d)” [σσ. 54-112], τὸ ὁποῖο ἐξετάζει τὸ *Confessio beatissimae Leocadiae* (BHL 4848, CPL 2072), ποὺ συντάχθηκε στὸ πρῶτο ἡμισυ τοῦ 7ου αἰ. στὸ Τολέδο καὶ ἀργότερα ἢ λατρεῖα τῆς ἁγίας ἐπεκτάθηκε στὴ βόρεια Γαλλία καὶ τὴ βόρεια Ἰσπανία. Ὁ σ. παρατηρεῖ ὅτι ἡ συγκεκριμένη περιγραφὴ, ἡ ὁποία ἐπικεντρώνεται στὰ θύματα τοῦ Δατιανοῦ καὶ παρέχει ἐλάχιστες λεπτομέρειες γιὰ τὴ Λεοκαδία, γνώρισε εὐρεία

κυκλοφορία. Ἡ κριτικὴ ἔκδοση ποὺ παρουσιάζεται ἐδῶ βασίζεται στὴ μελέτη τῆς χειρόγραφης παράδοσης καὶ συγκεκριμένα στὸ σύνολο τῶν χειρογράφων πρὶν ἀπὸ τὸν 12ο αἰῶνα. Τὸ ἄρθρο παρέχει ἐπίσης μία ἔκδοση τοῦ *Passio uel uita beatissimae Leocadiae* (BHL 4848d), ποὺ γράφτηκε τὸν 12ο αἰ. στὸ ἀββαεῖο τοῦ Saint-Ghislain καὶ δὲν εἶχε ἐκδοθεῖ ποτέ.

Παραμένοντας στὸν χώρο τῆς Μεσογείου καὶ στοὺς ἀγίους ποὺ συνδέθηκαν ἄμεσα μὲ αὐτόν, ἀκολουθεῖ ἡ μελέτη τοῦ Basile Markesinis μὲ τίτλο: «Nicolas Ier le Mystique, patriarche de Constantinople, commanditaire de la *Vita* de S. Maxime le Confesseur (BHG 1234, rec. I + II). Avec une étude sémantique d'ἀρχιερεὺς et de *ἱεράρχης*» [σσ. 113-134]. Σὲ αὐτὴν ὁ σ. ἐπιχειρεῖ νὰ ἀποδείξει ὅτι ὁ «ἱεράρχης» ποὺ φέρει τὸ ἴδιο ὄνομα μὲ τὸν ἅγιο Νικόλαο στὸν *Βίο* τοῦ ἀγίου Μαξίμου τοῦ Ὁμολογητοῦ (BHG 1234, rec. I), ἐπιδεικνύοντας τὴν ἴδια συμπεριφορὰ μὲ τὸν ἅγιο ἐπίσκοπο τῶν Μύρων, καὶ ὁ ὁποῖος λέγεται ὅτι ἀνέθεσε τὸν ἐν λόγῳ *Βίο* –ποὺ συντάχθηκε στὴν Κωνσταντινούπολη κατὰ τὸ τέλος τῶν δύο πρώτων δεκαετιῶν τοῦ 10ου αἰ.–, δὲν μπορεῖ παρὰ νὰ εἶναι ὁ πατριάρχης Νικόλαος ὁ Α΄ ὁ Μυστικὸς (901-907 καὶ 912-925). Γιὰ τὸν λόγο αὐτὸν ἡ διερεύνηση τῆς συγκεκριμένης ὑπόθεσης γίνεται μέσα ἀπὸ τὴ μελέτη τοῦ λεξιλογίου καὶ τῶν ἔμμεσων ἀναφορῶν στὴν ἀγιογραφία τοῦ ἀγίου Νικολάου τῶν Μύρων (ιδίως στὴν *Praxis de stratelatis*).

Ἡ ἐπόμενη μελέτη τοῦ τεύχους ἀνήκει στὸν Jacques Noret μὲ τίτλο: «Fragments nouveaux d'un synaxaire du XIVe siècle» [σσ. 135-154], ὅπου ἔχουμε μία λεπτομερῆ περιγραφὴ 28 φύλλων χαρτιοῦ ἀπὸ τὸ λεγόμενο «καθαρὸ Συναξάρι» τῆς «κατηγορίας M*». Ὁ σ. παρατηρεῖ ὅτι τὰ φύλλα αὐτὰ χρονολογοῦνται ἀπὸ τὰ μέσα τοῦ 14ου αἰ. καὶ βρίσκονται σὲ κακὴ κατάσταση, ἀφοῦ χρησιμοποιήθηκαν, μετὰ ἀπὸ τὸν τεμαχισμό τους, γιὰ νὰ ἐνισχύσουν τὰ ἐξώφυλλα ἐνὸς ἄλλου βιβλίου – στοιχεῖο ποὺ ἐπιβεβαιώνει μὲ σαφήνεια τὴν ἐνότητα καὶ τὴ σταθερότητα τῶν «καθαρῶν Συναξαρίων» τῆς «κατηγορίας M*».

Περνώντας στὴν ἱστορία τῆς Société des Bollandistes, ἀκολουθεῖ τὸ ἄρθρο τοῦ Bernard Joassart μὲ τίτλο: «Le subside gouvernemental alloué aux Bollandistes (1837-1869). Histoire d'un enjeu idéologique (I)» [σσ. 155-185], στὸ ὁποῖο ὁ σ. ἐξετάζει τὸ ζήτημα τῆς ἐτήσιας ἐπιχορήγησης ποὺ ἔλαβε ἐκ νέου ἡ Société des Bollandistes ἀπὸ τὴ βελγικὴ κυβέρνησις, ὡς «ἐθνικὸ» ἔργο ὑψηλῆς ποιότητος, ἀπὸ τὴ στιγμή τῆς ἐπανίδρυσής της τὸ 1837. Ὁ σ. παρατηρεῖ ὅτι αὐτὸ προκάλεσε πολὺ σύντομα ἀντιδράσεις μέσα στὸν φιλελεύθερο πολιτικὸ κόσμο μὲ ἀρκετὲς φωνὲς νὰ στρέφονται ἐναντίον αὐτῆς τῆς ἐπιδότητος λέγοντας: Ἦταν ἀπαραίτητο ἡ κυβέρνησις νὰ στηρίξει μιὰ τέτοια ἐπιχείρησις ποὺ διοικεῖται ἀπὸ Ἰησοῦτες; Ἡ ἀμφισβητούμενη ἐπιχορήγησις καταργήθηκε τελικὰ τὸ 1869, ἂν καὶ κόστισε ἐλάχιστα στὸ κράτος. Ἡ ὑπόθεσις αὕτη ἀντανάκλωσε μεταξὺ ἄλλων καὶ τὴν ἀντίθεσις μεταξὺ τῶν δύο πολιτικῶν τάσεων τῆς ἐποχῆς –Καθολικῶν καὶ Φιλελευθέρων–, οἱ ὁποῖες μὲ τὴν πάροδο τῶν δεκαετιῶν ἔβαλαν τέλος στὸν ἐνωτισμὸ τοῦ 1830. Ἡ ἀντίθεσις αὕτη θὰ ἀποδεικνυόταν τὸ ἴδιο ἰσχυρὴ μὲ τὸν «φόβο τῶν Ἰησοιτῶν».

Ἐν συνεχείᾳ, ἀκολουθεῖ τὸ κείμενο τῶν François de Vriendt καὶ Timo van Havere μὲ θέμα: «Une annotation du monumentiste L. C. Bethmann dans un manuscrit des Bollandistes (boll. 251)» [σσ. 186-190]. Σὲ αὐτὸ οἱ δύο σ. κάνουν μία κριτικὴ ἐπισκόπησις τῶν σχολίων-σημειώσεων τοῦ Ludwig Conrad Bethmann, συνεργάτη τῆς

Monumenta Germaniae Historica, για τὸ ὑπ' ἀριθμ. 251 χειρόγραφο τοῦ Τάγματος τῶν Βολλανδιστῶν. Στὴν ἴδια κατεύθυνση κινεῖται καὶ τὸ ἐπόμενο κείμενο τοῦ François de Vriendt μὲ τίτλο: «La digitalisation des manuscrits médiévaux conservés chez les Bollandistes / The Digitisation of Mediaeval Manuscripts Preserved by the Bollandists» [σσ. 191-196], στὸ ὁποῖο ὁ σ., τόσο στὴ γαλλικὴ ὥσο καὶ στὴν ἀγγλικὴ γλῶσσα, παρουσιάζει συνοπτικὰ τὴν ψηφιοποίηση μεσαιωνικῶν χειρογράφων ποὺ πραγματοποιήθηκε μεταξὺ τῶν ἐτῶν 2005-2007 καὶ ἀπόκλεινται στὴ βιβλιοθήκη τῶν Βολλανδιστῶν. Τὸ ἔργο αὐτὸ στὰ τέλη τοῦ 2023 παρουσιάσθηκε ἀπὸ τὴ Société des Bollandistes καὶ εἶναι πλέον ἠλεκτρονικὰ διαθέσιμο (<https://imager.be/SDB-meta/>).

Ἡ τελευταία μελέτη τοῦ τεύχους ἀνήκει στὸν Xavier Lequeux μὲ τίτλο: «*Bibliotheca Hargiographica Graeca manuscripta. Avancements récents (II)*» [σσ. 197-198], στὴν ὁποία ὁ σ. σημειώνει ὅτι ἀπὸ τὶς 18 Σεπτεμβρίου 2023 ἡ Bibliotheca Hargiographica Graeca (BHG) ἀποτελεῖ τμῆμα τοῦ ἔργου *Pinakes/Πίνακες: Textes et manuscrits grecs* (<http://pinakes.irht.cnrs.fr>). Ἡ συνεργασία μὲ τὸ ἐν λόγω ἔργο στοχεύει στὴν εἰσαγωγὴ ἀγιογραφικῶν χειρογράφων στὸ ψηφιακὸ ἀποθετήριο, μὲ τὰ περισσότερα ἐξ αὐτῶν νὰ προέρχονται ἀπὸ τὴ βάση δεδομένων τῆς Société des Bollandistes.

Τὸ τεῦχος κλείνει μὲ τὴν καθιερωμένη στήλη τοῦ δελτίου τῶν ἀγιολογικῶν ἐκδόσεων [σσ. 199-234] καὶ μὲ τὸν κατάλογο τῶν βιβλίων ποὺ παρελήφθησαν ἀπὸ τὸ περιοδικό [σσ. 235-240].

Revue Biblique, τόμ. 131, τεῦχ. 3 (2024)

Τὸ τρίτο τεῦχος τῆς περιοδικῆς ἐκδόσεως τῆς Γαλλικῆς Βιβλικῆς καὶ Ἀρχαιολογικῆς Σχολῆς στὴν Ἱερουσαλὴμ γιὰ τὸ 2024 ἀνοίγει μὲ τὴ μελέτη τοῦ Koo P. Hong: “Bethel between Inclusion and Exclusion in Judah’s Identity Negotiation” [σσ. 321-339]. Σὲ αὐτὴν ὁ σ. προσεγγίζει τὶς δύο ἀφηγήσεις γιὰ τὴ Βαιθήλ, στὸ *Γεν.* 28, 10-22 καὶ στὸ *Α΄ Βασ.* 13, ὅπου ἀναλύεται ἡ διαλεκτικὴ τους δυναμικὴ τόσο σὲ συγχρονικὸ ὥσο καὶ σὲ διαχρονικὸ ἐπίπεδο. Στὸ συγχρονικὸ ἐπίπεδο, ἡ μία ὑποστηρίζει μία φωνὴ συμπερίληψης καὶ ἡ ἄλλη ἀποκλεισμοῦ, μὲ τρόπο ποὺ νὰ ἀλληλοσυγκρούονται καὶ οἱ δύο ἀφηγήσεις. Ὡστόσο, βαθιὰ μέσα τῆς κάθε ἀφήγησης ἀποκαλύπτει τὴ δική της ἐσωτερικὴ συζήτηση καὶ τὶς διακυμάνσεις σὲ κάθε στάδιο τῆς διαχρονικῆς τῆς ἀνάπτυξης. Ἔτσι γίνεται ἀντιληπτὸ ὅτι αὐτὸ ποὺ ἐπέφερε ἡ ὀψιμὴ ἐμπειρία τῆς ἐξορίας στὴν Ἰουδαϊκὴ ταυτότητα ἦταν σημαντικὸ, δὲν πρέπει ὅμως νὰ θεωρεῖται ὡς ἡ ἀρχὴ τῆς διαμόρφωσης τῆς ταυτότητας τοῦ Ἰούδα ἀλλὰ μία σημαντικὴ ἀλλαγὴ στὴ συνεχιζόμενη διαπραγματεύση.

Ἀκολουθεῖ τὸ ἄρθρο τοῦ Micha Roi μὲ τίτλο: “The ‘Law for the Nazirites’ (*Num* 6:21) and ‘the Boy’s Rule of Life’ (*Judg* 13:12): The Law of the Nazirite in Light of Earlier Biblical Naziriteship” [σσ. 340-361], στὸ ὁποῖο ὁ σ. ἐξετάζει τὰ κίνητρα ποὺ κρύβονται πίσω ἀπὸ τὴ διάταξη τοῦ ἱερατικοῦ νομοθέτη ὅτι ὅποιοσδήποτε Ἰσραηλῆτης μποροῦσε νὰ γίνεῖ Ναζηραῖος, ἐπιτυχάνοντας ἔτσι τὴν ἀγιότητα. Ἐπιδιώκεται ἡ ἀνασύνθεση τῶν διαφορῶν πτυχῶν τῆς πρώιμης Ναζηραϊώσεως,

ένος εύρέως διαδεδομένου φαινομένου στην πρώιμη βιβλική κοινωνία. Για αυτό όσο περισσότερες πληροφορίες έχουμε στη διάθεσή μας, τόσο καλύτερα θα μπορούσαμε να έντοπίσουμε τις διαφορές μεταξύ αυτής και των άρχων που κατοχυρώνονται στον νόμο και να κατανοήσουμε τη νομοθετική ατζέντα που την τροφοδοτεί. Για να άνιχνεύσουμε και να ανασυνθέσουμε την πρώιμη Ναζηραϊώση έξετάζεται ή προσωπικότητα και τὰ πρότυπα συμπεριφοράς του Σαμφών και άλλων προσώπων που παρουσιάζουν στενές συγγένειες με τη Ναζηραϊώση – του Σαμουήλ, των Ρηχαβιτών και της ομάδας που αναφέρεται στο Άμώς 2. Με τον τρόπο αυτόν, ή έρευνα μᾶς αποκαλύπτει ότι όλοι μοιράζονταν ένα σύνολο «ήπιων» χαρακτηριστικών, τὰ όποια τους καθιστούσαν πρότυπο για τους γύρω τους σε θέματα πίστεως, συμμόρφωσης και έγγύτητας προς τον Θεό. Οί ιερείς ξεκάθαρα δέν ενέκριναν αυτό, θεωρώντας τους έαυτούς τους ως ξεχωριστούς γι' αυτόν τον σκοπό. Γι' αυτό και οί τρόποι με τους όποιους ή ιερατικός νομοθέτης αντιμετώπιζε αυτήν την πρόκληση ύποδεικνύουν ότι, αντί να επιδιώκει να εξαλείψει τη Ναζηραϊώση, την έπαναπροσδιόρισε ως έναν όρκο που διέπεται από ένα σύνολο αὐστηρών κανόνων που θά μπορούσαν να τηρηθούν από όποιονδήποτε, παραμερίζοντας τον τύπο της προσωπικότητας που συνήθως τον χαρακτήριζε. Με αυτόν τον τρόπο, οὐσιαστικά την κένωσε από περιεχόμενο, αφαιρώντας έτσι την απειλή που αποτελούσε για την τάξη των Ίερέων.

Παραμένοντας στον χώρο της Παλαιᾶς Διαθήκης έχουμε τρία κείμενα που καλύπτουν διάφορες θεματικές ενότητες του αρχαίου Ίσραήλ. Τό πρώτο είναι του Ethan C. Jones με θέμα: “What is Elijah Doing? On יְהִי־אֵל in 1Kgs 17,21 (Again)” [σσ. 362-369], που αποτελεί ένα σύντομο σημείωμα για γλωσσική διερεύνηση της δραστηριότητας του Ήλίας στο Α΄ Βασ. 17, 21. Σε αυτό ό σ., εν αντιθέσει με τις πρόσφατες καινοτόμες μελέτες, καταλήγει στο συμπέρασμα ότι τό *hithpolel* יְהִי־אֵל «έκτεινω τον έαυτό μου» (נִתַּן) είναι γλωσσικά και συμφραστικά λογικό και δέν θά πρέπει να ξαναδιαβαστεί ως *hithpolel* του נִתַּן «να κουνιέμαι». Τό δεύτερο είναι του (†)Étienne Nodet, O.P., με τίτλο: «Pourquoi 2 Maccabées? (2re partie)» [σσ. 370-381], που αποτελεί συνέχεια του πρώτου μέρους που δημοσιεύτηκε στο προηγούμενο τεύχος του όμώνυμου περιοδικού. Σε αυτό ολοκληρώνεται ή ανάλυση του θέματος της κρίσεως των Μακκαβαίων, ένός θεμελιώδους γεγονότος στην ιστορία της Ίουδαίας κατά την έλληνιστική περίοδο. Τό τρίτο κατά σειράν κείμενο είναι ή μελέτη του Nicholas J. Campbell με θέμα: “The Vine Covered the Cedars: The Image of Power in Psalm 80: 8-11” [σσ. 382-392], στην όποία ό σ. παρατηρεί ότι πολλοί σχολιαστές θεωρούν τον Ψαλμό 80, 10-11 (MT 80, 11-12) ως αποτύπωση των παραδοσιακών συνόρων του Ίσραήλ. Τὰ βουνά είναι ό νότος (Έδωμ), οί κέδροι είναι ό βορράς (Λίβανος), ή θάλασσα είναι ή Μεσόγειος και ό ποταμός είναι ό Εὐφράτης. Για τον σ. ή θέση αυτή παραβλέπει την αλλαγή στην εικόνα μεταξύ των στίχων. Επίσης, οί κέδροι και τὰ βουνά δέν χρησιμοποιούνται για όριοθέτηση συνόρων στην Παλαιά Διαθήκη. Η ἄμπελος που καλύπτει τους κέδρους του Θεού είναι μία μεταφορά για την αύξηση της δύναμης του έθνους του Ίσραήλ με την υποστήριξη του Θεού στον Ψαλμό 80, 10 και ή ἄμπελος που ύψώνεται πάνω από τὰ βουνά δείχνει την κυριαρχία του Ίσραήλ στα έθνη.

Περνώντας στην Καινή Διαθήκη, στο άρθρο του José Manuel Hernández Carracedo με τίτλο: “Las notas del narrador en el evangelio de Juan: un testimonio de la tradición oral” [σσ. 393-412] διερευνώνται οι σημειώσεις του Ἰωάννη ὡς ἀφηγητῆ ἀπὸ τῆ σκοπιᾶ τῆς ἀφηγηματικῆς καὶ τῆς ἐπιτελεστικῆς κριτικῆς. Ὁ σ. παρατηρεῖ ὅτι οἱ σημειώσεις τοῦ ἀφηγητῆ εἶναι φαινόμενα δευτερογενοῦς προφορικότητας ποὺ προκύπτουν στὸ πλαίσιο τῆς δημόσιας ἀνάγνωσας τῆς παράδοσης τοῦ Ἰησοῦ. Ἡ ἀποτελεσματικότητα τῶν σημειώσεων νὰ διευκρινίζουν, νὰ ἐστιάζουν καὶ νὰ ἐξηγοῦν τὴν παράδοση σὲ αὐτὰ τὰ γεγονότα ὁδήγησε στὴ διατήρησή τους στὸ γραπτὸ κείμενο. Μὲ τὸν τρόπο αὐτὸν γίνονται μάρτυρες μιᾶς συγκεκριμένης προφορικῆς παράδοσης καὶ τῆς ταυτόχρονης ὑπαρξῆς της μὲ τὴ γραπτὴ παράδοση γιὰ τὸν Ἰησοῦ.

Ἐν συνεχείᾳ ἀκολουθεῖ ἡ μελέτη τοῦ Michael Sommer μὲ θέμα: „Paulus liest die Propheten und spickt bei den Philosophen – Der Tag des Herrn im Corpus Paulinum zwischen ‚jüdischen‘ Traditionen und kynisch-stoischer Popularphilosophie“ [σσ. 413-434]. Σὲ αὐτὴν ὁ σ. ἀναπτύσσει τὴν ὑπόθεση ὅτι ὁ Παῦλος δὲν ἀντικατοπτρίζει μόνον τὸν λόγο του γιὰ τὴν Ἡμέρα τοῦ Κυρίου μὲ θεολογικὰ αὐστηρὸ τρόπο, ἀλλὰ τὸν συνδυάζει μὲ τὰ κύρια θέματα τῆς θεολογίας του. Ἐτσι ὁ Παῦλος δὲν λαμβάνει μόνον «ἐβραϊκά» κείμενα γιὰ τὴν Ἡμέρα τοῦ Κυρίου ἀπὸ τὶς Γραφές, ἀλλὰ τὰ ἀναμινύει μὲ θεολογικὲς σκέψεις, οἱ ὁποῖες ἔχουν τοῦλάχιστον κάποιες παραλλήλεις μὲ τὴ στωικὴ φιλοσοφία.

Μετατοπιζόμενοι στὸ πεδίο τῆς Ἀρχαιολογίας, δημοσιεύεται τὸ ἄρθρο τοῦ Gideon Hadas μὲ τίτλο: “Island in the Dead Sea? Rujm el-Bahr, New Insights” [σσ. 435-447], στὸ ὁποῖο ὁ σ. σημειώνει ὅτι μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ ἀδημοσίεουτο ἡμερολογίου τοῦ Bar-Adon’s καὶ τῆς ἐκ νέου ἐπίσκεψής του στὴν τοποθεσίᾳ Rujm el-Bahr, ἔχει νέες ιδέες σχετικὰ μὲ τὴν κατασκευή, τὴν ἀναγνώρισιν καὶ τὴν σημασίᾳ τοῦ κυματοθραύστη, τοῦ tombolo (ἀμμώδης ἢ μὲ βότσαλο ἰσθμός) καὶ τῆς δομῆς. Παρατηρεῖ ὅτι ὁ χώρος ἀνασκάφθηκε καὶ ἀναγνωρίσθηκε ὡς ἀγκυροβόλιο πᾶνω στὸ ὁποῖο κατασκευάσθηκε ἡ ἀνωδομή. Οἱ λίθοι πρόσδεσης χρησιμοποιοῦντο γιὰ τὴν ἀσφάλεια καὶ τὴν προστασίᾳ τῶν πλοίων ἀπὸ τὶς καταιγίδες τῆς νότιας Νεκρᾶς Θάλασσας. Ἐνῶ, μετὰ τὴν ἐκ νέου ἐπίσκεψή του, ὁ σ. συμπέρανε ὅτι κτίσθηκε στὴ στεριὰ καὶ προστατευόταν ἀπὸ ἓναν κυματοθραύστη ποὺ δημιουργοῦσε λιμνοθάλασσες γιὰ τὰ πλοῖα. Πιθανότατα χρησιμοποιήθηκε ὡς σημεῖο ἐλέγχου γιὰ τὴν κυκλοφορίᾳ τῶν πλοίων στὴ Νεκρὰ Θάλασσα κατὰ τὴν περίοδο τοῦ Δευτέρου Ναοῦ.

Ἐν συνεχείᾳ ἀκολουθεῖ τὸ ἐρμηνευτικὸ σημεῖωμα τοῦ Łukasz Popko, O.P., μὲ τίτλο “Almah as an Enigma: A Discussion Raised by *The Mother of the Infant King, Isaiah 7:14* by Christophe Rico” [σσ. 448-455], καὶ οἱ κριτικὲς τοῦ (†) Étienne Nodet γιὰ τὸ βιβλίον τοῦ Israel Finkelstein, *Essays on Biblical Historiography: From Jeroboam II to John Hyrcanus I*, [Forschungen zum Alten Testament, 148], Mohr-Siebeck, Tübingen 2022 [σσ. 456-462], τοῦ Paul-Marie Fidèle Chango, O.P., γιὰ τὸ βιβλίον τοῦ Johan de Jood, *Metaphorical Landscapes and the Theology of the Book of Job. An Analysis of Job’s Spatial Metaphors*, [Supplements to Vetus Testamentum, 179], Brill, Leiden – Boston 2019 [σσ. 462-467] καὶ τοῦ Marc Girard γιὰ τὸ βιβλίον σὲ ἐπιμέλεια τῶν Gianni Barbiero, Marco Pavan et Johannes Schnocks, *The Formation of*

the Hebrew Psalter. The Book of Psalms between Ancient Versions, Material Transmission and Canonical Exegesis, [FAT, 151], Mohr Siebeck, Tübingen 2021 [σσ. 467-474].

Τὸ τεῦχος ὁλοκληρώνεται μὲ τὴν καθιερωμένη στήλη βιβλιοκρισιῶν σὲ προσφάτως δημοσιευμένες μονογραφίες ἀπὸ τὸν χώρο τῶν Βιβλικῶν σπουδῶν [σσ. 475-478] καὶ μὲ τὸν κατάλογο τῶν βιβλίων ποὺ παρελήφθησαν ἀπὸ τὸ περιοδικό [σσ. 479-480].

Istina, τόμ. 6, τεύχ. 1-4 (2024)

Τὰ τέσσερα τεύχη τοῦ τρέχοντος τόμου τῆς περιοδικῆς ἔκδοσης τοῦ ὁμώνυμου Κέντρου Οἰκουμενικῶν Σπουδῶν, μὲ ἔδρα τὸ Παρίσι, κυκλοφοροῦν ὡς ἑνιαῖο τεῦχος ὑπὸ τὸν τίτλο: «Σκέψεις γιὰ τὴν χριστιανικὴ ἐνότητα». Τὸ τεῦχος ἀνοίγει μὲ τὸ εἰσαγωγικὸ κείμενο τοῦ Frank P. Lemaître, διευθυντοῦ συντάξεως, μὲ θέμα: «Évidemment ensemble» [σσ. 13-18], στὸ ὁποῖο ὁ σ. θέτει ὡς κύριο ἐρώτημα: Πῶς μποροῦν οἱ Ἐκκλησίες ποὺ δὲν ἀποτελοῦν ἀκόμη μιὰ ἑνιαία Ἐκκλησία, ἔστω καὶ ἀτελῶς, νὰ «περπατήσουν μαζί»; Ὁ σ. δανεῖζεται τὴ φράση-τίτλο ἀπὸ ἕνα ἔγγραφο τῆς Διεθνoῦς Ἀγγλικανικῆς-Ρωμαιοκαθολικῆς Ἐπιτροπῆς γιὰ νὰ δηλώσει μὲ ἐμφατικὸ τρόπο ὅτι οἱ «συνδοιοπόροι στὸ ταξίδι», ὅπως σημειώνει καὶ ὁ Ἱγνάτιος Ἀντιοχείας, πρέπει νὰ μάθουν «ὅσους σε ἀγαπεύει μίλιον ἓν, ὕπαγε μετ’ αὐτοῦ δύο» (Ματθ. 5, 41) καὶ νὰ προσαρμόσουν τὴν ἐκκλησιαστικὴν τους ἰδιοσυγκρασία: γιὰ κάποιους νὰ ἐπιβραδύνουν – γιὰ ἄλλους νὰ ἐπιταχύνουν. Εἶναι ἐρωτήματα ποῦ, ὡς ζητήματα τῆς ἐκκλησιαστικῆς κοινότητος σὲ ὅλα τὰ ἐπίπεδα, πρέπει πάντοτε νὰ ἐπαναλαμβάνονται καὶ νὰ ἐπανεξετάζονται. Σὲ αὐτὴν τὴν κατεύθυνση, ἀποστολὴ ἐνὸς περιοδικοῦ ὅπως τοῦ *Istina* –ποῦ ἐορτάζει τὴν 70ῇ ἐπέτειό του– εἶναι νὰ συμβάλει στὴν ἐνθάρρυνση τῶν χριστιανῶν: νὰ σκέπτονται ξανὰ καὶ ξανὰ τὴ χριστιανικὴ ἐνότητα.

Τὸ πρῶτο ἄρθρο εἶναι τοῦ Matthias Wirz μὲ τίτλο: «Pour un œcuménisme narratif. L'exemple des communautés monastiques interconfessionnelles» [σσ. 19-44]. Σὲ αὐτὸ σ. διερευνᾷ τόπους ὅπου ἡ ζωὴ εἶναι ἐξ ὁλοκλήρου κοινὴ καὶ οἱ πολυθρησκευτικὲς κοινότητες παρέχουν μιὰ ἀξιόπιστη ἀφήγηση μιᾶς χριστιανικῆς κοινότητος ποῦ ἤδη βιώνεται σὲ τοπικὸ ἐπίπεδο. Ἀντλώντας ἔμπνευση ἀπὸ αὐτὲς τὶς ἐμπειρίες, ὁ σ. παρατηρεῖ ὅτι οἱ ἐκκλησίες μποροῦν μὲ τὴ σειρὰ τους νὰ ἐνταχθοῦν σὲ αὐτὴν τὴν ἀφήγηση.

Ἔπεται ἡ μελέτη τοῦ Léonard A. Katchekpele μὲ θέμα: «*Fiducia supplicans* en Afrique. Entre émotion nègre, raison doctrinale et avenir de la théologie» [σσ. 45-61], στὴν ὁποία ὁ σ. διερευνᾷ τὴ δυνατότητα εὐλογίας ζευγαριῶν τοῦ ἰδίου φύλου ποῦ ἄνοιξε ἡ ρωμαϊκὴ δῆλωση *Fiducia supplicans* καὶ προκάλεσε τὴν ἔντονη ἀντίδραση τῶν Ἀφρικανικῶν Ἐπισκοπικῶν Διασκέψεων. Ὡς σύμπτωμα ἄλλων λανθανόντων προβλημάτων, ἡ διαμάχη αὕτη ἐγείρει θεμελιώδη θεολογικὰ ἐρωτήματα, ὅπως: Πῶς μποροῦμε νὰ σκεφθοῦμε σήμερα τὴν οἰκουμενικότητα τῆς πίστεως καὶ τὴν ἰδιαιτερότητα τῶν τόπων; Ἡ: Εἶναι ἡ συνοδικὴ ὁδὸς ἡ σωστὴ μορφή δογματικῆς διακυβέρνησης γιὰ τὴ νέα, μετα-αποικιακὴ, παγκοσμιοποιημένη ἐποχὴ μας;

Παραμένοντας στὴ δῆλωση *Fiducia supplicans* καὶ στὰ ἐρωτήματα ποῦ γεννῶνται, ἡ Marjorie Legendre μὲ τὸ ἄρθρο τῆς ὑπὸ τὸν τίτλο: «*Fiducia supplicans*: Un regard

protestant évangélique» [σσ. 63-79], προβάλλει τὴ συγκεκριμένη ρωμαιοκαθολικὴ διακήρυξη «σχετικὰ μὲ τὴν ποιμαντικὴ σημασία τῶν εὐλογιῶν», ποὺ δημοσιεύθηκε τὸν Δεκέμβριο τοῦ 2023 καὶ ἀναλύεται ἐδῶ ἀπὸ τὴν προτεσταντικὴ εὐαγγελικὴ σκοπιὰ. Ἡ σ. διερευνᾷ τὴ σχέση τῆς *Fiducia supplicans* μὲ τὴν Ἁγία Γραφὴ προσπαθώντας νὰ κατανοήσῃ τὴ στάση τοῦ Θεοῦ ἀπέναντι στὸ ἁμαρτωλό. Ἐπισημαίνει καθησυχαστικὰς συγκλίσεις, ἀσάφειες καὶ μὴ πειστικὰς διακρίσεις, ἀλλὰ καὶ σοβαρὰ ἀπροσδόκητα ἐρωτήματα, ὅπως τὸ κατὰ πόσον αὐτὸ τὸ νέο ἔγγραφο τῆς Ρωμαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας στηρίζεται ἐπαρκῶς στὴν Παράδοση.

Ἐν συνεχείᾳ, μετατοπιζόμενοι στὸν χῶρο τῆς Ἱεραποστολῆς, ἡ μελέτῃ τῆς Marie-Hélène Robert ὑπὸ τὸν τίτλο: «*Ensemble en mission. Une invitation du Conseil national des évangéliques de France à comprendre l'unité et la mission de l'Église l'une par l'autre*» [σσ. 81-94], ἐξετάζει τὸ ἔγγραφο-ἀπόφαση τοῦ Ἐθνικοῦ Συμβουλίου τῶν Γάλλων Εὐαγγελικῶν (CNÉF) ποὺ δημοσιεύθηκε τὸ 2023 καὶ τιτλοφορεῖται: *Μαζί στὴν Ἱεραποστολή*. Ἡ ὀλιστική καὶ ἐνωτικὴ κατανόηση τῆς ἱεραποστολῆς ἀναλύεται ἐδῶ μέσα ἀπὸ μιὰ ρωμαιοκαθολικὴ προοπτικὴ θέτοντας μερικὰ ἐρωτήματα, ὅπως: Οἱ στοχευμένες ἱεραποστολικὲς συνέργειες ἀφοροῦν τὴν ἐσωτερικὴ κοινωνία τῶν μελῶν τῆς CNÉF ἢ εὐρύτερες συνεργασίες μὲ ὅλους τοὺς χριστιανούς;

Ἀκολουθεῖ τὸ ἄρθρο τοῦ Ezekiel Kwetchi Takam μὲ θέμα: «*Robots humanoïdes et intelligence artificielle: pour un nouvel élargissement de l'unité chrétienne*» [σσ. 95-100], στὸ ὁποῖο ὁ σ., λαμβάνοντας ὑπ' ὄψιν τὴν ἱκανότητα καὶ τὴν εὐπάθεια τῶν αὐτοδιδασκόμενων ἀνθρωποειδῶν ρομπότ, διερευνᾷ ἂν μπορεῖ νὰ θεωρήσῃ κανεῖς ὅτι ἀκόμη καὶ αὐτὲς οἱ μὴ ζωντανὲς ὀντότητες ἀπαιτοῦν κάποια σχέση προσοχῆς καὶ φροντίδας, ὅπως ἐνθαρρύνεται γιὰ τὰ μὴ ἀνθρώπινα πλάσματα.

Ἀκολουθῶς ἔχουμε τρία κείμενα ποὺ ἐξετάζουν τὸ ζήτημα τῆς χριστιανικῆς ἐνότητας. Τὸ πρῶτο εἶναι τοῦ Ihor Rantsya μὲ τίτλο: «*Un évêque par ville. Lecture géo-ecclésiologique et postmoderne d'une compréhension nicéenne de l'unité et de la territorialité*» [σσ. 101-127], στὸ ὁποῖο ὁ σ., ἐκκινώντας ἀπὸ τὴ Σύνοδο τῆς Νικαίας τοῦ 325 μ.Χ. ποὺ ἐπιβεβαίωσε τὴν ἀρχὴ τοῦ μονο-ἐπισκοπικοῦ καθεστώτος, παρατηρεῖ ὅτι δεκαεπτὰ αἰῶνες ἀργότερα εἶναι σαφὲς ὅτι ἐντὸς καὶ μεταξὺ τῶν ἐκκλησιαστικῶν οἰκογενειῶν συνυπάρχουν συχνὰ ἀρκετοὶ ἐπίσκοποι στὴν ἴδια περιοχὴ. Συνδέεται πραγματικὰ αὐτὴ ἡ ἐδαφικὴ ἀρχὴ μὲ τὴ φύση τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ; Ἡ μήπως ἀντανάκλᾳ μία ὀργάνωση τῆς πρώιμης Ἐκκλησίας ποὺ δὲν εἶναι πλέον ἐπίκαιρη; Ὁ σ. καταλήγει στὸ συμπέρασμα ὅτι πρέπει ἀναμφίβολα νὰ ἐπανεξετάσουμε τὸ πῶς κατανοοῦμε τὴν ἔννοια τῆς «πόλης» καὶ εἰδικὰ μὲ ἕναν λιγώτερο γεωγραφικὸ καὶ περισσότερο δικτυωμένο τρόπο. Τὸ δεῦτερο ἄρθρο εἶναι τοῦ Chahé Ananyan μὲ θέμα: «*L'unité chrétienne chez saint Nersés le Gracieux*» [σσ. 129-136]. Σὲ αὐτὸ ὁ σ. ἐπικεντρώνεται σὲ πρόσωπα ποὺ ὑπῆρξαν πρωτοπόροι στὸν οἰκουμενικὸ τομέα σὲ μιὰ προσπάθεια νὰ μᾶς προβληματίσῃ σχετικὰ μὲ τὴν πορεία τῆς χριστιανικῆς ἐνότητας. Ἀναδεικνύει τὸν Ἀρμένιο καθολικὸ Nersés Chnorhali, γνωστὸ καὶ ὡς «le Gracieux», ποὺ ἔζησε τὸν 12ο αἰῶνα, ὁ ὁποῖος καταγγέλλοντας τὴ φθορὰ τοῦ θριαμβικοῦ πνεύματος περιέγραψε τὶς ἀπαραίτητες διαδικασίες γιὰ τὴν πνευματικὴ θεραπεία τοῦ μίσους καὶ τῶν διαίρεσεων μεταξὺ τῶν χριστιανῶν. Τὸ τρίτο καὶ συνάμα τελευταῖο ἄρθρο τοῦ τεύχους εἶναι τῆς

Kwok Pui Lan με τίτλο: «Un avenir postcolonial pour l'anglicanisme» [σσ. 137-146], στο όποιο ἡ σ. ὑπερασπίζεται μία ἀντιστικτικὴ ἀνάγνωση τοῦ Ἀγγλικανισμοῦ ἀπέναντι σὲ μία μονοφωνικὴ καὶ εὐρωκεντρικὴ θεώρηση, δίδοντας προσοχὴ στὶς διαφορετικὲς μελωδίες ποὺ διασταυρῶνεται στὴν ἱστορία του – μία ἱστορία ποὺ χαρακτηρίζεται ἀπὸ πολιτισμικὴ ὑβριδικότητα.

Ἀκολουθοῦν ἐπίσημα κείμενα οἰκουμενικοῦ χαρακτῆρος γιὰ τὶς σχέσεις μεταξὺ Ἀγγλικανῶν καὶ Καθολικῶν [«*Marcher ensemble sur le chemin. Apprendre à être l'Église – locale, régionale et universelle. Document d'Erfurt de la troisième Commission internationale anglicane – catholique ARCIC III (2017)*», σσ. 151-274], μεταξὺ Καθολικῶν καὶ Ὁρθοδόξων σὲ διεθνὲς ἐπίπεδο [«*Synodalité et primauté au deuxième millénaire et aujourd'hui. Document d'Alexandrie de la Commission internationale pour le dialogue entre l'Église catholique et l'Église orthodoxe (2023)*», σσ. 275-290], σὲ περιφερειακὸ ἐπίπεδο στὶς Ἡνωμένες Πολιτεῖες Ἀμερικῆς [«*Pas le vôtre et le nôtre, mais les nôtres. La pastorale des couples mixtes. Document de la Consultation théologique entre orthodoxes et catholiques d'Amérique du Nord (2023)*», σσ. 291-301], σὲ ἐθνικὸ ἐπίπεδο στὴ Γαλλία [«*750e anniversaire du concile de Lyon II (1274). Une tentative d'union sans lendemain. Communiqué du Comité mixte de dialogue théologique catholique – orthodoxe en France (2024)*», σσ. 303-304] καὶ πολυμερικῶν σχέσεων [«*Unis pour la fraternité. Messages du Conseil d'Églises chrétiennes en France à propos de la guerre entre Israël et le Hamas (novembre 2023 et mars 2024)*», σσ. 305-307, «*Afin que le monde sache. Message du quatrième rassemblement du Forum chrétien mondial à Accra (avril 2024)*», σσ. 309-312, «*Vers une célébration pascale à une date commune en 2025. Invitation de Mgr Dimitrios (Ploumis) et de Mgr Laurent Ulrich (5 mai 2024)*», σσ. 313-314 καὶ «*'Europe, sois toi-même!'. Déclaration à l'occasion des élections européennes de juin 2024 de la Conférence des Églises européennes et de la Commission des évêchés de l'Union européenne (17 mai 2024)*», σσ. 315-317].

Τὸ τεῦχος ὁλοκληρώνεται μὲ τὴ στήλη «*In Memoriam*», ποὺ εἶναι ἀφιερωμένη στοὺς Δημήτριο Σαλάχα (1939-2023), Jürgen Moltmann (1926-2024) καὶ Γεώργιο Τσέτση (1934-2024) [σσ. 319-321], ἐνῶ ἀκολουθοῦν οἱ καθιερωμένες βιβλιοκρισίες πρόσφατων μονογραφικῶν ποὺ ἀφοροῦν θέματα οἰκουμενικοῦ διαλόγου καὶ ἡ παρουσίαση ἄρθρων ἀπὸ περιοδικὰ ποὺ καλύπτουν τὸν Ἀνατολικὸ Χριστιανισμό, τὸν Ἀγγλικανισμό καὶ τὸν Προτεστантиσμό, τὴν Οἰκουμενικότητα καὶ τέλος τὶς σχέσεις μεταξὺ Ἑβραίων καὶ Χριστιανῶν [σσ. 325-404].

Carthaginensia, τόμ. XL, τεῦχ. 78 (2024)

Τὸ δεῦτερο τεῦχος τῆς ἑξαμηνιαίας περιοδικῆς ἀνασκόπησης μελετῶν καὶ ἐρευνῶν τοῦ Θεολογικοῦ Ἰνστιτούτου τῆς Μούρθια Ο.Φ.Μ., ἐνὸς κέντρου ποὺ ὑπάγεται στὴ Θεολογικὴ Σχολὴ τοῦ Ποντιφικοῦ Πανεπιστημίου Antonianum (Ρώμη), γιὰ τὸ 2024 ἀνοίγει μὲ τὸ ἄρθρο τοῦ Jose Martínez Hernández: «*El Legado de Sócrates. La fidelidad al pensamiento*» [σσ. 369-388], στὸ όποιο ὁ σ. ἐπικεντρώνεται στὴν ἀρχαία

έλληνική φιλοσοφία και συγκεκριμένα στη μορφή του Σωκράτη, που αποτελεί το σημαντικότερο φιλοσοφικό μυστήριο στη δυτική φιλοσοφία. Οί έκτιμήσεις γι' αυτόν είναι πολλές και ποικίλες και οί μελετητές δεν συμφωνούν μαζί του, αλλά ή σημασία του ως μύθου που δημιούργησε ό Πλάτωνας στους διαλόγους του είναι άναμφισβήτητη. Ό σ. παρατηρεί ότι σέ αυτούς ό Σωκράτης ένσαρκώνει τή φιλοσοφία ως τρόπο ζωής και θανάτου, τήν αυτοεξέταση ως φροντίδα τής ψυχής, τήν κριτική τών προκαταλήψεων και τών άβάσιμων πεποιθήσεων και πάνω άπό όλα τήν πίστη στη σκέψη, δηλαδή τήν ιδέα ότι μία ζωή χωρίς σκέψη δέν είναι πραγματικά ανθρώπινη. Τό παράδειγμά του είναι σήμερα πιό ζωντανό άπό ποτέ, ειδικά σέ έναν κόσμο που χαρακτηρίζεται –μεταξύ άλλων– άπό τή θέληση νά μή σκέπτεται.

Άκολουθεί τό κείμενο του José Joaquín Castellón Martín υπό τόν τίτλο: “Intuiciones éticas en la moral del Papa Francisco: Una mirada de conjunto” [σσ. 389-410], στο όποιο ό σ. ξεκινά με τή διαπίστωση ότι ό Πάπας Φραγκίσκος δέν είναι φιλόσοφος, οί προτάσεις του δέν είναι ήθικες (ή Ήθική ως έπιστήμη), αλλά ήθικες (κατά τά ήθη), με τήν έννοια ότι τίς έμβαθύνει με μία ειλικρινή διανοητική αυτογνωσία, κατά τρόπον ώστε νά μπορούν νά βρεθούν σέ αυτές διαισθήσεις φιλοσοφικής ήθικης. Οί ήθικες ένοράσεις του Bergoglio σχηματίζουν ένα πρίσμα οί άπολήξεις του όποιου είναι ό ευαγγελικός ευδαιμονισμός –ένas ρεαλισμός ξένος πρός τούς νομικισμούς– μία κατανόηση του ήθικού ύποκειμένου που διαμορφώνεται στη διαλογική-άδελφική υπέρβαση με τόν άλλον, άνοιχτός στη συγκαταβατική ματιά πρός τό φυσικό, που βρίσκει στο έλεος με τό όποιο ύποφέρει τήν πραγματική διάσταση τής ζωής και τής αλήθειας του. Ή πίστη του και οί ιστορικές καταστάσεις που άντιμετώπισε υπήρξαν οί καταλύτες για τόν ήθικό του προβληματισμό.

Έπεται ή μελέτη του José Luis Caballero Bono με θέμα: “Las islas y el continente. Aproximación a la obra dramática de Karol Wojtyła y Edith Stein” [σσ. 411-428], στην όποία ό σ. διερευνά τά θεατρικά έργα τών άγίων και φιλοσόφων Karol Wojtyła και Edith Stein. Παρατηρεί ότι ή μεταφορά τών νησιών που συμπληρώνουν μία ήπειρο, τήν όποία χρησιμοποίησε ό Gabriel Marcel για νά άναφερθεί στα δικά του θεατρικά έργα σέ σχέση με τά φιλοσοφικά του έργα, είναι ή πλέον κατάλληλη για τήν όργάνωση και τήν κατανόηση τών δραματικών συνθέσεων του Wojtyła και τής Stein. Στα έργα τους μπορούν νά έντοπισθούν τρείς ήπειροι, ήτοι ή πνευματική, ή ζωτική και ή έπαγγελματική ήπειρος. Με τόν τρόπο αυτόν, στην παρούσα εργασία αναλύονται έξι άπό αυτά τά έργα άπό τήν άποψη τών τριών διαφορετικών αλλά άλληλένδετων ήπείρων, ρίχνοντας φώς σέ μία πορεία άπό τό θεατρικό έργο τής διατριβής πρός τό θέατρο τής δέσμευσης. Ή έπαγγελματική ήπειρος, με τή βοήθεια του πολιτικού της σχολιασμού, είναι εκείνη που άπεικονίζει καλύτερα τήν κλήση τής ύπηρεσίας στην κοινότητα μέσω τής προσκλήσεως νά μεσολαβήσει μεταξύ Θεού και ανθρώπότητας.

Έν συνεχεία, μετατοπιζόμενοι στον χώρο τής θρησκευτικής έλευθερίας, έχουμε τό άρθρο του João Manuel Duque υπό τόν τίτλο: “¿Qué libertad y qué religión? Consideraciones Antropo-teológicas sobre la libertad religiosa” [σσ. 429-443]. Ό σ., ξεκινώντας άπό μία σύντομη σύγκριση μεταξύ τής διακήρυξης *Dignitatis Humanae* και του έγγραφου τής Διεθνούς Θεολογικής Έπιτροπής για τή Θρησκευτική Έλευθερία

(2020), σκοπεύει να συζητήσει το σημερινό νόημα της θρησκευτικής ελευθερίας σέ ένα περιβάλλον έντονης μεταμόρφωσης των θρησκευτικών έμπειριών. Σε αυτό το περιβάλλον, ή συζήτηση σχετικά με την έννοια της ελευθερίας χρησιμεύει ως έμπνευση για ένα κριτήριο διάκρισης μεταξύ των διαφόρων –περισσότερο ή λιγώτερο– ιεροποιητικών θρησκευτικών έμπειριών. Έτσι, ό σ. παρατηρεί ότι από μία πιθανή σχέση μεταξύ ελευθερίας και θρησκείας έπιτυγχάνεται ή έννοια της «θρησκείας της ελευθερίας», ή όποία θα έξαρτά όχι μόνο τη θρησκευτική έμπειρία αλλά και το βαθμό νόημα της ίδιας της θρησκευτικής ελευθερίας.

Τό έπόμενο άρθρο είναι της Carmen Romero Sánchez-Palencia και του Vicente Lozano Díaz με τίτλο: “Intersubjetividad y existencia: La hermenéutica del rostro levinasiana” [σσ. 445-464], στο όποιο όί σ. προσεγγίζουν έναν από τους πιο διακεκριμένους φιλοσόφους, τον Emmanuel Levinas, ό όποιος με την πάροδο του χρόνου απέκτησε όλοένα και περισσότερους όπαδούς και σήμερα θεωρείται εύρέως ως ένας από τους μεγαλύτερους σύγχρονους φιλοσόφους. Στόν σύγχρονο κόσμο, όπου όί μάσκες κρύβουν την όψη του Άλλου, είναι περισσότερο από ποτέ άπαραίτητο να ανακαλύψουμε έκ νέου τη σκέψη και τά γραπτά του Levinas υπό τό πρίσμα μιας ήθικής που δέν δικαιολογεί την έγκεντρική συμπεριφορά σέ περιόδους πολέμου, πολιτικής άναταραχής ή πανδημίας. Η έρμηνευτική πρόταση του συγκεκριμένου έρευνητικού άρθρου συνίσταται στην προσέγγιση της σκέψης του συγγραφέα μέσω μιας σφαιρικής ανάλυσης, ή όποία περιλαμβάνει κειμενικά, συγκεκριμένα και βιογραφικά στοιχεία. Έπιδιώκεται μία ένιαία κατανόηση της φιλοσοφίας της έτερότητας, ή όποία βασίζεται στην ιδέα μιας υπερβατικής καλοσύνης και σέ μία άπερίοριστη διυποκειμενικότητα όπου ό έξανθρωπισμός ξεδιπλώνει την άφθαρτη κλήση του.

Παραμένοντας στόν χώρο των φιλοσόφων-συγγραφέων, τό κείμενο της Anita Cadavid Calle με θέμα: “Una aproximación a la reflexión de Robert Spaemann sobre la anatomía de la felicidad. La antinomia de la felicidad y el amor benevolente” [σσ. 465-479], ξεκινά με την έπισήμανση ότι στο βιβλίο *Happiness and Benevolence* του Robert Spaemann ό συγγραφέας άναρωτιέται που άνήκει ή εύτυχία σέ σχέση με τό άτομο: στο έσωτερικό ή στο έξωτερικό; Αυτό τό γεγονός όδηγεί τόν Γερμανό φιλόσοφο σέ βαθύτερη έρευνα πάνω σέ φαινομενικά άνταγωνιστικές έννοιες. Είναι βέβαιο ότι ένας από τους στόχους της φιλοσοφικής του προσέγγισης ήταν αυτός της υπέρβασης του δυϊσμού. Η άναζήτηση για να δείξει που βρίσκεται ή εύτυχία κινεί τόν Spaemann να ασκήσει κριτική στην άντιτελεολογία ως μέρος του παραδείγματος της νεωτερικότητας. Γι’ αυτόν, ή εύτυχία άνήκει τόσο στο έσωτερικό όσο και στο έξωτερικό του άτόμου. Κάποιος μπορεί να λείει «είμαι εύτυχισμένος» αλλά στη συμπεριφορά του να δείχνει πικρία. Αυτό θα ήταν μία αντίφαση. Από την άλλη πλευρά, μπορεί κανείς να δεί κάποιον να πονάει βαθιά και να ζει με γαλήνη και πνευματικότητα. Σε αυτό τό άρθρο ή σ. προσπαθεί να δείξει αυτή τη συζήτηση, συμπεριλαμβανομένου και του ρόλου που παίζουν σέ αυτήν όί προσωπικές δομές, όπως ή ελευθερία.

Άκολουθεί τό άρθρο του Jean Paul Martínez Zepeda με τίτλο: “El Concepto como Hábito Semántico en Guillermo de Ockham. La Lógica Nominalista Franciscana en la teoría del signo natural del S. XIV” [σσ. 481-503], στο όποιο ό σ. άναλύει τη φύση

τῆς ἔννοιᾳς ὡς *σημασιολογικὴ συνήθεια* στὸ ἔργο τοῦ William of Ockham. Ἡ μελέτη τῆς θεωρίας τῆς ἔννοιᾳς τοῦ φραγκισκανοῦ στοχαστῆ τοῦ 14ου αἰ. πραγματεύεται τρεῖς πτυχές: πρῶτον, τὶς σύγχρονες ὄντολογικὲς καὶ λογικο-σημασιολογικὲς θέσεις σχετικὰ μὲ τὴ φύση τῆς ἔννοιᾳς τοῦ Ockham. Δεύτερον, τὴν ἀνάλυση τῆς ἐκτατικῆς ὀνομασίας καὶ τῆς θεωρίας τοῦ φυσικοῦ σημείου. Τρίτον, τὴ σημασιολογικὴ ἐξέταση τῆς φύσεως τῆς ἔννοιᾳς γιὰ νὰ τὴν κατανοήσουμε ὡς *σημασιολογικὴ συνήθεια*.

Ἡ ἐπόμενη κατὰ σειρὰν μελέτη ἀνήκει στὸν Manuel A. Serra Pérez καὶ φέρει τὸν τίτλο: “¿Es necesario un acto de ser? La raíz del tomismo en cuestión” [σσ. 505-524]. Σὲ αὐτὴν ὁ σ. ἐπισημαίνει ὅτι τὶς τελευταῖες δεκαετίες, ὀρισμένες ἀπὸ τὶς προσεγγίσεις ποὺ ἔλαβαν ὑπ’ ὄψιν τοὺς τὴ διδασκαλία τῆς θωμιστικῆς πράξεως τοῦ εἶναι (*actus essendi*) κατέληξαν μερικὲς φορὲς σὲ δραστικὰ συμπεράσματα σχετικὰ μὲ τὴν πρωτοτυπία τῆς πιὸ σημαντικῆς διδασκαλίας τοῦ Θωμᾶ Ἀκινάτη. Πράγματι, ἡ φιλοσοφία τοῦ γιὰ τὸ εἶναι βασίζεται στὴ σχέση πράξης-δύναμης μεταξὺ μορφῆς καὶ ὑπαρξῆς, καθὼς καὶ στὴν πραγματικὴ διάκριση οὐσίας καὶ ὑπαρξῆς, ποὺ ἀπορρέει ἀπὸ αὐτήν. Σὲ αὐτὴν τὴ μελέτη ἀντιμετωπίζεται μία διπλὴ πρόκληση: νὰ δικαιολογηθεῖ γιατί μία πράξη τοῦ ὄντος εἶναι ἀναγκαία στὴ θωμιστικὴ μεταφυσικὴ καὶ νὰ καταδειχθεῖ γιατί αὐτὴ ἡ πραγματικότητα (*esse*) δὲν ταυτίζεται μὲ τὴν ὑπαρξὴ ἢ τὸ εἶναι τοῦ πράγματος, ὅπως προσποιήθηκε ἡ θωμιστικὴ σχολὴ κατὰ τὴ διάρκεια τῆς πορείας τῆς.

Περωνώντας στὸ φιλοσοφικὸ κίνημα τοῦ διανθρωπισμοῦ, ἔχουμε τὸ ἄρθρο τοῦ José Luis Meza-Rueda, μὲ τίτλο: “Meditación teológica acerca de la promesa transhumanista del mejoramiento humano” [σσ. 525-544], τὸ ὁποῖο ἐκκινεῖ ἀπὸ τὴν ἀνθρώπινη βελτίωση, μία ἀρχὴ ποὺ διακηρύσσεται ἀπὸ τὸν διανθρωπισμὸ καὶ ὑποστηρίζεται ἀπὸ τὶς ραγδαῖες ἐξελίξεις τῆς τεχνολογίας, ὑποδηλώνοντας τὴ μετάβαση ἀπὸ τὸν *Homo sapiens* στὸν *Homo deus*, ποὺ μαζὶ μὲ τὴν ὑπέρβαση τῶν σωματικῶν καὶ πνευματικῶν περιορισμῶν ὑπόσχεται καὶ τὴν ἐπίτευξη τῆς ἀθανασίας. Μία τέτοια ὑπόσχεση εἶναι συναρπαστικὴ γιὰ κάποιους, ἀλλὰ γιὰ ἄλλους ἐνοχλητικὴ, ἐπειδὴ ἀρνεῖται τὸ ἀνθρώπινο πεπερασμένο. Τὸ παρὸν ἄρθρο παρουσιάζει ἕναν θεολογικὸ στοχασμὸ σχετικὰ μὲ τὶς ἐπιπτώσεις τῆς ἀνθρώπινης βελτίωσης, καθιστώντας σαφὲς ὅτι ἡ χριστιανικὴ τελειότητα τοῦ Εὐαγγελίου: «ἔσεσθαι οὖν ὑμεῖς τέλειοι ὡς ὁ πατὴρ ὑμῶν ὁ οὐράνιος τέλειός ἐστιν» (Ματθ. 5, 48), δὲν συμπίπτει μὲ τὴν διανθρωπιστικὴ τελειότητα, ἡ ὁποία ἀνταποκρίνεται περισσότερο σὲ τεχνο-ανθρωποκεντρικὰ καὶ νεοαναγνωστικὰ κριτήρια. Μία προσπάθεια ἀπάντησης στὸ ἐρώτημα γιὰ τὸ τί δὲν μπορεῖ νὰ ἔχει ὁ πιὸ ἐξελιγμένος ἄνθρωπος-μηχανὴ θὰ ἐξετάσει τὴν κοινωνία, τὴν ἐσωτερικότητα, τὴ σοφία, τὴν ἀγάπη καὶ τὴν πνευματικότητα ὡς κατάλληλα ἀνθρώπινες σημειώσεις.

Ἡ ἐπόμενη μελέτη τοῦ τεύχους ἀνήκει στὴν Carmen Ramírez-Hurtado μὲ θέμα: “La performatividad artística como instrumento de cambio: una visión de la musicalidad en la Buena Nueva” [σσ. 545-570], ὅπου ἡ σ. ὑποστηρίζει ὅτι τὸ μήνυμα τῆς σωτηρίας ἀπαιτεῖ μία ρῆξη μὲ τὶς ὀρθολογικὲς, συμβατικὲς καὶ πολιτιστικὲς δομές, ἡ ὁποία συνεπάγεται ἐπίσης ἀλλαγὲς στὴν κοινωνικὴ δυναμικὴ. Ἀπὸ τὴν ἀποψη τῆς μεθόδου, ἕνας ἀπὸ τοὺς τρόπους γιὰ νὰ πραγματοποιηθεῖ αὐτὴ ἀλλαγὴ εἶναι μέσῳ τῆς ἐπιτελεστικότητος τῶν λέξεων καὶ τῆς σημασίας τῶν γεγονότων. Ἡ

παρούσα πρόταση, ἀφ' ἐνὸς ἀναδεικνύει τὰ κοινὰ σημεῖα μὲ τὴν ἐπιτελεστικότητα τῶν τεχνῶν, ὡς μὴ λογικῶν δραστηριοτήτων ἀπὸ τῆ γνωστικῆς ἄποψης· ἀφ' ἑτέρου, καὶ σύμφωνα μὲ τὶς τελευταῖες ἔρευνες γιὰ τὴν ἐπιτελεστικότητα τῶν τεχνῶν, τονίζεται ἡ ἱκανότητά της γιὰ κοινωνικὸ μετασχηματισμὸ, συνδέοντάς την κατ' αὐτὸν τὸν τρόπο μὲ στόχους ποὺ εἶναι ρητοὶ στὸ μήνυμα τῆς σωτηρίας. Αὐτὸ γίνεται παραδειγματικὰ μὲ τὴν ἐφαρμογὴ τῆς μουσικῆς θεώρησης στὴ δομὴ τῶν παραβολῶν καὶ στὸ ἡχητικὸ τοπίο τῶν θαυμάτων. Γίνεται ἀντιληπτὸ ὅτι τὸ εὐαγγέλιο εἶναι καλλιτεχνικὰ ἐπιτελεστικὸ καί, μὲ τὴ σειρά τους, οἱ ἐπιτελεστικὲς τέχνες ποὺ παράγουν κοινωνικὴ ἀλλαγὴ μοιράζονται αὐτὲς τὶς εὐαγγελικὲς ἀξίες ποὺ θὰ μπορούσαμε νὰ ποῦμε ὅτι εἶναι ἤδη εὐαγγελικὲς ἀπὸ μόνες τους.

Ἀκολουθεῖ τὸ κείμενο τοῦ Joan Tahull Fort ὑπὸ τὸν τίτλο: “La irrupción de las mascotas en los hogares españoles. ¿Por qué las familias tienen animales domésticos?” [σσ. 571-596], στὸ ὁποῖο ὁ σ. παρατηρεῖ ὅτι τὰ τελευταῖα χρόνια, στὶς προηγμένες κοινωνίες, μία διαδικασία ἐξατομίκευσης ἔχει συντελεσθεῖ στοὺς διάφορους κοινωνικοὺς θεσμούς, καθὼς καὶ στὶς οἰκογένειες, γεγονὸς ποὺ ἐκδηλώνεται μὲ ποικίλους καὶ πολὺπλοκούς τρόπους. Τὸ ἄρθρο αὐτὸ περιγράφει καὶ ἀναλύει τὴν εἰσβολὴ τῶν κατοικίδιων ζώων στὰ ἰσπανικὰ σπίτια (ἐπίσης καταλανικά) καὶ στοχεύει στὴν κατανόηση τῶν κινήτρων τῶν οἰκογενειῶν (τῶν μελῶν τους) νὰ ζοῦν μὲ κατοικίδια. Διαπιστώθηκε μία σχέση μεταξὺ τῆς μείωσης τῶν μελῶν τῆς οἰκογένειας καὶ τῆς εἰσόδου τῶν κατοικίδιων ζώων στὰ σπίτια. Γιὰ τὴν ἔρευνα χρησιμοποιήθηκε σχετικὴ βιβλιογραφία, ποσοτικὰ δεδομένα καὶ δέκα εἰς βάθος συνεντεύξεις: πέντε γονεῖς καὶ πέντε νεαροὶ ἐνήλικες μὲ γνώση τοῦ θέματος. Αὐτοὶ ἐξήγησαν τοὺς προβληματισμούς, τὶς ἐμπειρίες καὶ τὰ βιώματά τους σχετικὰ μὲ τὰ κατοικίδια ζῶα, τονίζοντας τὴ σημασία καὶ τὴ σπουδαιότητά τους. Οἱ ἄνθρωποι χωρὶς ἐμπειρίες καὶ σχέσεις (στὸ παρελθὸν ἢ/καὶ στὸ παρόν) μὲ τὰ κατοικίδια ζῶα τὰ θεωροῦν χάσιμο χρόνου, πόρων κ.λπ., ἐνῶ ἀντίθετα ὅσοι φροντίζουν κατοικίδια ζῶα ἐκτιμοῦν τὴ συναισθηματικὴ συμβολὴ τους καὶ τὸν ρόλο τους στὴν ἐνίσχυση τῆς εὐημερίας τους.

Ἡ τελευταία μελέτη τοῦ τεύχους εἶναι τοῦ Antonio Sánchez Román μὲ τίτλο: “La poética del compromiso en Antonio López Baeza: estética, ética y mística” [σσ. 597-616], ἡ ὁποία βασίζεται στὴν ὑπόθεση ὅτι εἶναι δυνατόν νὰ ἀντιληφθοῦμε μιὰ ποιητικὴ τῆς δέσμευσης στὸ ἔργο τοῦ Antonio López Baeza. Γιὰ τὸν σκοπὸ αὐτόν, ὁ σ. προβληματίζεται σχετικὰ μὲ τὶς κατηγορίες ποὺ πρότεινε ὁ Søren Kierkegaard: αἰσθητικὴ, ἠθικὴ καὶ μυστικισμός. Ἀπὸ αὐτὸ τὸ σχῆμα παρατηρήθηκε μιὰ σειρά ἀπὸ χαρακτηριστικὰ ποὺ ὀδηγοῦν τὸν σ. στὴν ἐπιβεβαίωση τῆς ἀρχικῆς ὑπόθεσης μέσῳ τοῦ διαλόγου μεταξὺ φιλοσοφίας, θεολογίας καὶ ποίησης.

Ἀκολουθεῖ ἡ στήλη «Σημειώσεις καὶ Σχόλια», ὅπου ἔχουμε τὸ ἄρθρο τοῦ Pedro García Casas μὲ τὸν τίτλο: “¿Por qué seguir aún en la Iglesia Católica tras la crisis de los abusos? Desde el pensamiento teológico de Joseph Ratzinger” [σσ. 617-630], τὸ ὁποῖο πραγματεύεται τὴν τρέχουσα κατάσταση τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας σὲ σχέση μὲ τὴν κρίση σεξουαλικῆς κακοποίησης καὶ ἀναλύονται οἱ διαφορετικὲς θέσεις ποὺ δημιουργοῦνται ἐν μέσῳ τῆς ἐν λόγω κρίσεως. Μετὰ ἀπὸ αὐτὴν τὴν ἀνάλυση ὁ σ. προχωρεῖ στὴν ἴδια τὴ φύση τῆς Ἐκκλησίας καὶ τὴν ἀνάγκη της ἀκόμη καὶ

σήμερα, παρὰ τὴν κρίση αὐτὴ ἢ ἄλλες κρίσεις. Ἐξετάζεται τὸ κεντρικὸ θέμα τῆς ἀποκαλύψεως καὶ τῆς σωτηρίας ποὺ προσφέρεται στὸν Χριστό, τὸν λυτρωτὴ τῆς ἴδιας τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως. Τέλος, προσφέρεται ἓνα νέο στάδιο γιὰ τὴν Ἐκκλησίαν μετὰ τὴν κρίση τῆς μεταστροφῆς καὶ τῆς οὐσιαστικῆς ἐξυγίανσης. Ἡ ἔρευνα αὐτὴ ἔχει μεγάλη ἐμβέλεια ἐν μέσῳ τῆς σημερινῆς κατάστασης τῆς Ἐκκλησίας καὶ θέλει νὰ ἀποτελέσει μία θεμελιώδη συμβολὴ προτοῦ προχωρήσει σὲ θέματα παρέμβασης ἢ πρόληψης. Ὡς πρὸς τὸ μεθοδολογικὸ ἐπίπεδο ἀκολουθοῦνται δύο κείμενα τοῦ Joseph Ratzinger ποὺ βοηθοῦν νὰ δοῦμε τὸ πρόβλημα ἀπὸ μία πιὸ προσαρμοσμένη καὶ ἰσορροπημένη θέση, χωρὶς τὴ νευρικότητα νὰ δοθοῦν γρήγορες καὶ ἀνώριμες ἀπαντήσεις.

Τὸ τεῦχος ὁλοκληρώνεται μὲ τὴν καθιερωμένη στήλη «Βιβλιογραφικὲς Ἀνασκοπήσεις», ποὺ περιλαμβάνει βιβλιοκρισίες σχετικὰ μὲ τὶς Βιβλικές, Θεολογικὲς καὶ Φιλοσοφικὲς σπουδές, ἀλλὰ καὶ ἔργων ποικίλου ἐνδιαφέροντος [σσ. 631-660], καὶ τῶν βιβλίων ποὺ ἐστάλησαν στὸ περιοδικό [σσ. 661-662].

Ἐλευθέριος Περρωτῆς